

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Ústav sociální práce

Kompetence pracovníků sociálně-právní ochrany dětí

Diplomová práce

Autor: Bc. Marcela Jarešová

Studijní program: Sociální práce - KSPN

Studijní obor: Sociální politika a sociální práce

Vedoucí práce: PhDr. Daniela Květenská, PhD.

Zadání diplomové práce

Autor:	Marcela Jarešová
Studium:	U16067
Studijní program:	N6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor:	Sociální práce
Název diplomové práce:	Kompetence pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí
Název diplomové práce AJ:	Competencies of workers of social and legal protection of children

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem diplomové práce bude zjistit, jakými oprávněními disponují, a zároveň jakými povinnostmi jsou vázáni sociální pracovníci vykonávající sociálně-právní ochranu dětí. Dále budou vyhledány možné limity výkonu sociálně-právní ochrany dětí, a následně budou zjišťovány způsoby, jak se těmto překážkám v práci vyhnout, či jak s již vzniklými bariérami pracovat. Metodou pro vypracování práce budou polostrukturované rozhovory s pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. 2014. Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny - v kontextu plánování péče. 2. rozš. vyd. Praha. Portál. 216 s. ISBN 978-80-262-0522-7. MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. 2016. Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí. 1. vyd. Praha. Karolinum. 166 stran. ISBN 978-80-2463-336-7. PEMOVÁ, T., PTÁČEK, R., 2012. Sociálně.právní ochrana dětí pro praxi. Vyd. 1. Praha. Grada. 192 stran. ISBN 978-80-247-4317-2

Zadávací pracoviště:	Ústav sociální práce, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	PhDr. Daniela Květenská, Ph.D.
Oponent:	Mgr. Lucie Smutková, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	27.4.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením vedoucí diplomové práce, a uvedla jsem všechny použité literární a odborné zdroje při dodržování zásad vědecké etiky.

V Hradci Králové dne 29.06.2022

Bc. Marcela Jarešová

Anotace

JAREŠOVÁ, Marcela. *Kompetence pracovníků sociálně-právní ochrany dětí*. Hradec Králové, 2022. 78 s. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Ústav sociální práce Filozofické fakulty. Vedoucí práce: PhDr. Daniela Květenská, PhD.

Tato diplomová práce se zabývá kompetencemi pracovníků sociálně-právní ochrany dětí. Cílem této diplomové práce je zjistit, jakými oprávněními disponují, a zároveň jakými povinnostmi jsou vázáni sociální pracovníci vykonávající sociálně-právní ochranu dětí. Dále budou vyhledány možné limity výkonu sociálně-právní ochrany dětí, a následně budou zjišťovány způsoby, jak se těmto překážkám v práci vyhnout, či jak s již vzniklými bariérami pracovat. Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a část empirickou. V teoretické části jsou vymezeny základní pojmy, dále je popsána problematika sociálně-právní ochrany dětí se zaměřením na roli orgánu v ochraně dětí a kompetence pracovníků potřebné při výkonu sociálně-právní ochrany. Část empirická v sobě zahrnuje představení kvalitativního výzkumu, kdy metodou pro vypracování výzkumného šetření jsou polostrukturované rozhovory s pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Klíčová slova: kompetence, sociální pracovníci, sociálně-právní ochrana dětí

Annotation

JAREŠOVÁ, Marcela. *Competencies of workers of social and legal protection of children*. Hradec Králové, 2022. 78 p. Diploma thesis. University of Hradec Králové, Institute of Social Work, Philosophical Faculty. Leader of the Diploma thesis: PhDr. Daniela Květenská, PhD.

This thesis deals with competencies of workers of social and legal protection of children. The aim of this thesis is to find out what authorities and also which obligations social workers executing the social and legal protection of children are bound to. Hereafter the possible limits of the performance of legal and social protection of children will be searched, and then the ways of avoiding the obstacles at work will be detected, or how to work with the barriers which already set in. The thesis is divided to theoretical and empirical part. In the theoretical part the basic concepts are defined, then the problematics of legal and social protection of children is described, focused on the role of authority in protection of children and the competencies of workers which are needed to performance of legal and social protection. The empirical part includes presentation of qualitative research, when the methods of the research is semistructured interview with workers of social and legal protection of children.

Keywords: competencies, social workers, social and legal protection of children

Obsah

Úvod	9
Cíl práce a nástin metodiky zpracování	12
Teoretická část	13
1. Terminologie v sociálně-právní ochraně dětí	13
1.1 Ohrožené dítě	13
1.2 Rodina – základ státu	14
1.3 Deprivace	15
1.4 Nejlepší zájem dítěte	17
1.5 Sociální práce	19
1.6 Sociální pracovník	20
1.7 Kompetence	22
2. Sociálně-právní ochrana dětí	23
2.1 Orgány sociálně-právní ochrany dětí	24
2.2 Příčiny ohrožení a důvody pro výkon SPOD	25
2.3 Oblasti výkonu SPOD	28
2.4 Standardy kvality OSPOD	29
3. Role a kompetence pracovníků OSPOD	32
3.1 Pracovník OSPOD a jeho kompetence	34
3.2 Poradenská činnost, výchovná opatření a opatření na ochranu dětí	35
3.3 Preventivní činnost a povinnosti pracovníků OSPOD	36
3.4 Výhradní oprávnění pracovníků OSPOD	37
3.5 Metody sociální práce využívané v praxi SPOD	38
3.6 Spolupráce pracovníka OSPOD s dalšími institucemi	39
4. Vybrané překážky při výkonu SPOD	41

Shrnutí teoretické části	44
Empirická část	45
5. Metodologie výzkumného šetření	45
5.1 Hlavní cíl výzkumného šetření	45
5.2 Výzkumná strategie	46
5.3 Volba výzkumného souboru a jeho charakteristika	47
5.4 Organizace výzkumného šetření	48
5.5 Operacionalizace cílů	48
5.6 Etická a jiná rizika výzkumu	50
6. Popis a interpretace získaných dat	51
6.1 Interpretace výsledků vztahujících se k DVC1	51
6.2 Interpretace výsledků vztahujících se k DVC2	59
6.3 Shrnutí výsledků výzkumné části	68
Diskuze a závěr	71
Seznam zdrojů	75
Seznam obrázků	77
Seznam tabulek	77
Seznam příloh	78

Seznam použitých zkratk

AJ.	a jiné
APOD.	a podobně
Č.	číslo
ČR	Česká republika
CAN	syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte
DVC	dílčí výzkumný cíl
HVC	hlavní výzkumný cíl
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
NAPŘ.	například
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí
SB.	sbírka zákonů
SPOD	sociálně-právní ochrana dětí
TO	tazatelská otázka
TZV	takzvaný

Úvod

Tématem této diplomové práce jsou kompetence pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Výkon sociálně-právní ochrany dětí je náročnou profesí, kdy jsou na sociální pracovníky kladeny značné nároky, a zdaleka se nejedná pouze o požadavek na úroveň dosaženého vzdělání. V představách mnoha lidí z široké veřejnosti stále panují obrazy sociálních pracovníků vykonávajících sociálně-právní ochranu dětí založené na vykreslení doktorky Zubaté, postavy ze známého filmu Kolja, a ani média při honbách za senzacemi nepřispívají ke zlepšení společenské prestiže tohoto zaměstnání. Ač jsou klienty sociálně-právní ochrany dětí primárně děti, sociální pracovníci pracují s celými rodinami, osobami dětem blízkými, či dalšími osobami a institucemi, které s dítětem přicházejí do kontaktu. Do procesu ochrany dítěte tak vstupuje mnoho dalších subjektů, které mohou mít odlišný pohled na to, co je pro dítě v evidenci orgánu sociálně-právní ochrany nejlepší.

Sociálně-právní ochrana dětí se zaměřuje na děti ohrožené, které je – jak již z pojmenování této činnosti vyplývá – třeba chránit, k čemuž jsou pracovníci OSPOD zmocněni tím, že jsou jim zákonem svěřena určitá oprávnění. Při výkonu svého povolání autorka této práce zaznamenává převahu kontroly, tedy přebírání starostí, nad pomocí, při které je klientovi nabízena spolupráce, kdy OSPOD je vůči klientovi nadřazený, neboť zadavatelem zakázky je v mnoha případech jiný subjekt než klient sám. Pracovník OSPOD je tak při spolupráci s rodinou tím, kdo určuje pravidla a dohlíží na jejich dodržování.

V souvislosti s uplatňováním kontrolních způsobů práce nemusí při výkonu sociálně-právní ochrany dětí vždy dojít ke konsensu všech zúčastněných stran (dítě, rodina, sociální pracovník, další subjekty), a proto by pracovníci vykonávající sociálně-právní ochranu dětí měli disponovat takovými kompetencemi, aby se již vzniklé náročné situace nevystupňovaly do ještě větších těžkostí.

Při jakékoli činnosti týkající se dětí by předním hlediskem měl být nejlepší zájem dítěte. Pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí vyhodnocují situaci dítěte a jeho rodiny, kdy detekují potřeby dítěte a zjišťují, zda jsou naplňovány či nikoli. Pro kvalitní výkon sociálně-právní ochrany dětí je důležité, aby sociální pracovníci disponovali takovými kompetencemi, díky kterým budou schopni adekvátně reagovat na potřeby ohrožených

děti. Zároveň dítě v evidenci OSPOD nelze vnímat odděleně od osob jemu blízkých, zodpovědných za jeho výchovu, či od okolí, z něhož dítě přichází, neboť tyto často determinují samotné dítě. I pro spolupráci s dalšími subjekty je podstatné, aby byl sociální pracovník vybaven potřebnými schopnostmi. Poskytování sociálně-právní ochrany musí být vždy ve prospěch dítěte, přičemž v některých případech nelze naplnit potřeby dítěte, aniž by byla překročena hranice práv osob zodpovědných za výchovu, zpravidla rodičů.

Sociální pracovníci nejsou jen vysokoškolsky vzdělaní profesionálové, ale především lidé vybavení osobnostními a jinými kvalitami. Díky požadovaným kompetencím mohou pracovníci vykonávající sociálně-právní ochranu dětí poskytovat kvalitní sociální práci, a jejich činnost může být prospěšná nejen pro samotné klienty sociálně-právní ochrany dětí, ale i pro celou společnost. Dosažením vysokoškolského vzdělání není zaručeno poskytování kvalitní sociální práce, ale velmi záleží na osobnosti sociálních pracovníků, na jejich přístupu ke klientům, komunikačních schopnostech, a mnoho dalšího. Od pracovníků OSPOD se legitimně očekává, že budou hájit nejlepší zájem a blaho dítěte, avšak ne vždy se dotčené subjekty ztotožňují se závěry vyhodnocování a navrhovanými opatřeními.

Tato diplomová práce pomáhá vymezit, jaké činnosti mají pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí vykonávat, jaké kompetence k této činnosti potřebují, a jak je při své práci uplatňují. Teoretická část této práce čtenáře seznamuje se základními pojmy vyskytujícími se v sociálně-právní ochraně dětí, s činností orgánů sociálně-právní ochrany dětí, s rolí a kompetencemi sociálních pracovníků při ochraně dítěte, či s vybranými překážkami při výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Náměty uvedené v kapitolách teoretické části této práce jedná k projednávanému tématu diplomové práce, a jednak poskytují podklad výzkumnému šetření představenému v empirické části této diplomové práce.

Empirická část této diplomové práce představuje výzkumné šetření zaměřené na zjištění, jaké kompetence sociální pracovníci mají, a jak při své práci postupují. Výzkumné šetření v této diplomové práci se dále opírá o komplikace, které provází výkon sociálně-právní ochrany dětí, a zaměřuje se na vliv kompetencí sociálních pracovníků na řešení daných situací.

Pro výzkumné šetření byla zvolena metoda kvalitativního charakteru, díky které lze co nejhloběji proniknout do zkoumaného tématu. Předností tohoto přístupu je snaha nezůstávat na povrchu zkoumaného problému, ale získávat hloubkový pohled na dítě, rodinu, a ostatní zainteresované subjekty. Další výhodou kvalitativního výzkumu je možnost zkoumání v přirozeném prostředí, při užití citlivého přístupu k místním podmínkám a situacím, což je s ohledem na zvolené výzkumné cíle velmi důležité. Při výzkumném šetření bude použita metoda individuálních polostrukturovaných rozhovorů s informanty z řad pracovníků sociálně-právní ochrany dětí.

Cíl práce a nástin metodiky zpracování

Tato diplomová práce nese název kompetence pracovníků sociálně-právní ochrany dětí. Jejím cílem je zjistit, jakými oprávněními disponují, a zároveň jakými povinnostmi jsou vázáni pracovníci vykonávající sociálně-právní ochranu dětí. Pro účely této práce je pozornost zaměřena na činnost sociálních pracovníků na obecních úřadech obcí s rozšířených působností. V teoretické části této práce jsou vymezena oprávnění a povinnosti pracovníků při výkonu sociálně-právní ochrany. Vypracování teoretické části práce předcházelo studium odborných zdrojů, a následně byla zpracována metodologie zvoleného výzkumného šetření. Část empirická v sobě zahrnuje představení kvalitativního výzkumu, kdy hlavním výzkumným cílem této diplomové práce je zjistit, jak pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí uplatňují své kompetence při zvládnání překážek při výkonu sociálně-právní ochrany dětí.

Hlavní výzkumný cíl je zjišťován pomocí dvou dílčích výzkumných cílů, které směřují ke zjištění, jaké překážky vnímají sociální pracovníci při výkonu jejich povolání, a následně bude zjišťováno, jak se s těmito překážkami sociální pracovníci vypořádávají. Dílčí výzkumné cíle jsou dále transformovány do dvanácti tazatelských otázek, které jsou použity při výzkumném šetření prováděném metodou polostrukturovaných rozhovorů s pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Pro dosažení stanovených cílů bude provedena analýza rozhovorů s informanty z řad pracovníků sociálně-právní ochrany dětí, a tato data budou následně vyhodnocena.

Závěry výzkumného šetření mohou být v praxi využity při rozvíjení možností, které mohou konstruktivně přispět ke změně pracovních podmínek pro výkon sociálně-právní ochrany dětí, neboť je získávána zpětná vazba od pracovníků v terénu, kteří se vyjadřují k tomu, jak se současné systémové nastavení odráží v jejich praxi. Klíčovým přínosem této diplomové práce bude pojmenování komplikací z praxe pracovníků vykonávajících sociálně-právní ochranu dětí, uchopení jejich důsledků a předložení možných řešení při uplatnění kompetencí pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Teoretická část

1. Terminologie v sociálně-právní ochraně dětí

Tato kapitola slouží k vymezení základních pojmů, které se prolínají tématem této diplomové práce. Vybranými termíny, jež jsou pro lepší orientaci v daném tématu charakterizovány, jsou: ohrožené dítě, rodina, deprivace, nejlepší zájem dítěte, sociální práce, sociální pracovník a kompetence.

1.1 Ohrožené dítě

Dle Úmluvy o právech dítěte se „... dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve“ (Úmluva o právech dítěte 1991: čl. 1). V souladu s Úmluvou o právech dítěte Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů, definuje dítě jako osobu nezletilou, tedy osobu mladší 18 let, a pokud taková osoba nabyla plné svéprávnosti dříve než dosažením zletilosti, může jí být poskytnuta sociálně-právní ochrana v omezeném rozsahu, přičemž při poskytování sociálně-právní ochrany v těchto případech je příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí povinen plně respektovat vůli dítěte, které nabylo plné svéprávnosti (Zákon, 1999).

Dítě, jehož základní potřeby nejsou naplněny, nebo potenciálně hrozí jejich nenaplnění, je **dítětem ohroženým** (Matoušek, Pazlarová, 2016). Oněmi nenaplněnými potřebami přitom mohou být jednak základní biologické potřeby dítěte, ale také jeho potřeby psychické (potřeba náležitého přísunu podnětů, potřeba smysluplného světa, potřeba životní jistoty, potřeba osobní identity, potřeba otevřené budoucnosti), sociální potřeby či potřeby vývojové (Štiková, Šenková, Belicová, 2020).

V oblasti sociálně-právní ochrany dětí je vedle pojmu ohrožené dítě pracováno také s termínem syndrom CAN z anglického **child abuse and neglect syndrome**, jímž se rozumí zejména dítě, jemuž je záměrně ubližováno, zpravidla rodiči či dalšími osobami, které o dítě pečují. Chování, které dítě ohrožuje, nazýváme týráním, ať už fyzickým či psychickým, zanedbáváním včetně neposkytnutí péče či zneužíváním (Matoušek, Pazlarová, 2014).

System péče o ohrožené dítě zasahuje do působnosti několika resortů v České republice, kdy je na úrovni státní správy zajišťován Ministerstvem zdravotnictví, Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvem práce a sociálních věcí, Ministerstvem vnitra a Ministerstvem spravedlnosti. Z tohoto důvodu je patrná nejednotnost a roztržitost v systému péče o ohrožené děti, neboť každý resort nahlíží na dítě jinak (Štiková, Šenková, Belicová, 2020).

Identifikace ohroženého dítěte nemusí vždy probíhat v systému sociálně-právní ochrany dětí (dále jen SPOD), nýbrž ohrožené dítě může být zachyceno také ve školských či zdravotnických zařízeních, případně v komunitě, kde dítě žije (Pemová, Ptáček, 2016). Aby mohla být poskytnuta dítěti ochrana, je zapotřebí zhodnotit míru jeho ohrožení, což ukládá i Zákon, kterým je pracovníkům sociálně-právní ochrany dětí (obecním úřadům obcí s rozšířenou působností) dána povinnost pravidelně vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny (Zákon, 1999).

V České republice neexistuje jednotný systém hodnocení míry ohrožení dítěte, tudíž se jedná o individuální zhodnocení, které není snadno ověřitelné, a je závislé na rozhodnutí konkrétního sociálního pracovníka (Pemová, Ptáček, 2012). Absolutní kritéria definující hranici špatného zacházení s dětmi nelze stanovit, a stejně tak ani zákon nemůže vymezit všechny oblasti takového jednání, a proto je tolik důležité správné posouzení situace pracovníkem SPOD (Matoušek, Kodymová, Koláčková, 2010).

1.2 Rodina – základ státu

Pojem rodina bývá definován jako skupina osob, které pojí biologické vazby. V soužití osob příbuzných, jejichž jádrem bývá partnerství dvou dospělých osob, je podle Matouška podstatná i emocionální a ekonomická podpora. Za nejsilnější biologickou vazbu v rodině je zpravidla považována vazba mezi dítětem a rodičem, avšak v průběhu historie se pojetí rodiny, jejího významu a funkce, mění (Matoušek, Pazlarová, 2016). Rodinu lze také vymezit jako skupinu příbuzensky spjatých lidí, přičemž příbuzenství je vysvětlováno jako pokrevně nebo právně vzniklý vztah. V rodině za výchovu dětí zodpovídají dospělí (Giddens, 1999). Dle Všeobecné deklarace lidských práv je rodina přirozenou a základní jednotkou společnosti a má nárok na ochranu ze strany společnosti a státu (Všeobecná deklarace lidských práv 1948: čl. 16, odst. 3). „Rodina je základní

jednotkou společnosti a přirozené prostředí pro růst a duševní pohodu jejich členů, obzvláště dětí“ (Úmluva o právech dítěte, 1991).

Rodina plní určité funkce, které mohou ovlivňovat rozvoj jejich členů. Za ty základní funkce bývají považovány: ekonomicko-zabezpečovací funkce, biologicko-reprodukční funkce, funkce výchovná (socializační), funkce emocionální, a funkce relaxační a regenerační. V rodině může docházet k určitým dysfunkcím, které mohou být způsobeny objektivními důvody (rodiče se o dítě nemohou starat), subjektivními důvody (rodiče se o dítě nechtějí starat), případně kombinací objektivních a subjektivních důvodů, v jejichž důsledku se rodiče o dítě neumějí anebo nedovedou postarat (Štiková, Šenková, Belicová, 2020). V minulosti, kdy ještě sociální práce nebyla profesí, zastávala úlohu podpory, kromě církve, rodina. Dnes je tomu tak, že pokud se člověk ocitne v krizové sociální situaci, měl by se nejprve také obrátit na svou rodinu, v případě že ta mu není schopna pomoci, přichází na řadu solidarita státu v podobě sociální práce (Matoušek, 2001). Toto pojetí pomoci lze také pojmenovat zásadou subsidiarity.

V sociální práci se lze setkat s pojmem mnohoproblémová rodina. Jedná se o rodinu, která se po delší dobu potýká s několika problémy současně, kdy se s nimi nezvládá vypořádat, a většinou ani nedokáže žádat o pomoc. Uvedené problémy mají dlouhodobý charakter, a není výjimkou, pokud mají mezigenerační přesah. Mezi znaky těchto rodin patří: kriminalita, užívání návykových látek, závislost na hazardních hrách, dlouhodobá nezaměstnanost, prostituce, nechtěné popřípadě předčasné těhotenství, zanedbávání, týraní a zneužívání, jehož objekty mohou být děti, střední generace i staří lidé, incestní chování k sourozenci, zanedbávání školní docházky, útky dětí od osob odpovědných za výchovu, poruchy osobnosti, duševní nemoci, sebevražedné tendence a sebevraždy, somatické nemoci, zdravotní a mentální postižení, poruchy chování u dětí a dospívajících, aj. (Matoušek, et al., 2010).

1.3 Deprivace

Deprivací se rozumí stav, kdy je dítě zbaveno nebo výrazně omezeno v možnosti uspokojovat své potřeby, a někdy také dlouhodobé následky tohoto stavu (Matoušek, Pazlarová, 2016). Psychická deprivace je stav, kdy jedinec nemá možnost navazovat vztahy a věnovat se smysluplné činnosti. U dětí se psychická deprivace vyznačuje

zejména absencí příležitostí k budování pevné vazby s pečující osobou, a příležitostí k rozvoji psychických schopností, což může vést k opožděnému vývoji v oblasti řeči, intelektu, emočního i morálního vývoje (Matoušek, et al., 2008).

Dle Matějčka je psychická deprivace „psychický stav vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost k ukojení některé jeho základní (vitální) psychické potřeby v dostačující míře a po dosti dlouhou dobu“ (Langmeier, Matějček, 2011: 26). Matějček dále uvádí předpoklady deprivace prostřednictvím potřeb, které nejsou uspokojovány (tamtéž):

- potřeba určitého množství podnětů,
- potřeba základních podmínek pro účinné učení,
- potřeba prvotních společenských vztahů (zejména k mateřské osobě),
- potřeba společenského uplatnění, která umožňuje osvojit si společenské role a hodnotné cíle.

Následky psychické deprivace se projeví tím, že jedinec není schopen přizpůsobit se situacím běžným a žádoucím v dané společnosti, dále je u deprivovaného jedince patrný neusměrněný neklid či napětí, které má velký význam pro psychiku člověka (Langmeier, Matějček, 2011). Míra psychické deprivace dítěte je velmi významná pro jeho další vývoj, přičemž bylo zjištěno, že existuje pět typů vývoje osobnosti pod vlivem deprivace (Štiková, Šenková, Belicová, 2020):

- typ normoaktivní – nejmenší vliv deprivace na osobnost dítěte, tento typ se projevuje zejména při zvládání nezvyklých nároků života,
- typ hypoaktivní, útlumový – snížená celková aktivita, emoční apatie, zájem o neosobní události,
- typ sociálně hyperaktivní – snaha o získání co největšího množství sociálních podnětů, rozptýlený sociální zájem, absence citové vázanosti a věrnosti,
- typ sociálně provokativní – snaha o navázání sociálního kontaktu nevhodným způsobem (agresivně, strach z konkurence),
- typ charakterizovaný náhradním uspokojováním potřeb – podněty z oblastí nižších úrovní, např. přejídání, hromadění materiálních věcí, apod.

Jednou z významných potřeb dítěte v raném věku je pocit bezpečí, který mu poskytuje blízká vztahová osoba, zpravidla ta, která o dítě denně pečuje. Pokud je chování dospělé

pečující osoby (nejčastěji rodiče) pro dítě srozumitelné, dítě si osvojí zprávu, že svět je bezpečné místo, kde je možné lidem kolem sebe důvěřovat a navazovat s nimi vztahy. Tímto tématem, známým pod anglickým pojmem attachment neboli citová vazba se zabýval John Bowlby, psychoanalytik, který odvozoval vliv vztahu dítěte k pečující osobě na další vývoj dítěte (Holmes, 1993).

Nejcitlivějším obdobím pro případné narušení vývoje citové vazby jsou zpravidla první tři roky života dítěte, kdy se do lidského mozku vepisují první zkušenosti s pečující osobou. Pokud jsou zkušenosti dítěte převážně špatné, dítě se v důsledku narušené vazby na dospělou osobu chová nepřiměřeně, což je dle Mezinárodní klasifikace nemocí označováno jako reaktivní porucha vazby. Následky takto naprogramovaného dětského mozku, lze mírnit naplněním potřeby dítěte mít zdravou citovou vazbu s pečující osobou, i když jí ve výsledku je někdo jiný. Takový náhradní rodič pak poskytuje dítěti díky tzv. terapeutickému rodičovství nové zkušenosti, učí dítě správným vzorcům chování a efektivní komunikaci. Výsledkem takového přístupu je přestavba narušeného nastavení dětského mozku na pozitivní citovou vazbu (Matoušek, Pazlarová, 2014).

Deprivované děti či děti s narušenou citovou vazbou jsou pro sociálního pracovníka nápadné tím, že projevují vděk za jakýkoli podnět, a velmi usilují o pozornost dospělých. Dále je u nich patrná citová oploštělost, kdy velmi rychle navazují vztahy, a jsou ochotny odejít i s lidmi, které prakticky vůbec neznají.

1.4 Nejlepší zájem dítěte

„Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány“ (Úmluva o právech dítěte, 1991: článek 3). V případě posuzování a určování zájmu dítěte musí být zohledněny následující faktory dle jejich relevance v předmětné situaci (MPSV, 2016):

- **názory dítěte** – článek 12 Úmluvy o právech dítěte zaručuje dítěti právo vyjádřit své názory ve všech řízeních, která se jich týkají,
- **identita dítěte** – komplexní termín sestávající ze znaků, jakými jsou pohlaví, sexuální orientace, národnost, náboženství a přesvědčení, kulturní příslušnost a osobnost dítěte,

- **ochrana rodinného prostředí a udržování vztahů** – zejména pokud se zvažuje možné odnětí dítěte z péče rodičů (Úmluva o právech dítěte 1991, články 9, 18 a 20),
- **péče, ochrana a bezpečí dítěte** – stát je povinen zajistit dítěti takovou ochranu a péči, která je nezbytná pro jeho blaho, které v širším slova smyslu zahrnuje jeho základní materiální, fyzické, vzdělávací a emocionální potřeby, stejně jako potřebu lásky a bezpečí,
- **zranitelné postavení dítěte** – například zdravotní postižení, příslušnost k menšinové skupině, postavení uprchlíka nebo žadatele o azyl, oběť zneužívání, život na ulici ad.
- **právo dítěte na zdraví** – hlavní kritérium v posuzování zájmu dítěte, přičemž výhody všech možných léčebných postupů musí být zváženy s ohledem na všechna možná rizika a nežádoucí účinky,
- **právo dítěte na vzdělání** – bezplatný přístup ke kvalitnímu vzdělání, včetně předškolního vzdělávání, neformálního či zájmového vzdělávání a souvisejících činností.

Posuzování nejlepšího zájmu dítěte probíhá skrze určení dílčích zájmů dítěte v kontextu daných oblastí, a zejména pokud se jednotlivé oblasti dostávají do konfliktu, je třeba vnímat vzájemné souvislosti uvedených faktorů. Při tomto postupu současně nesmí dojít k bezdůvodnému upřednostnění jedné z oblastí nad jinou, a proto je hledána přiměřenost učiněných opatření. Hofschneiderová (2016) v této souvislosti hovoří o algoritmu hledání přiměřenosti, kdy se tážeme, zda je zamýšlené opatření vhodné, tedy zda vede k cíli, zda je potřebné, tedy zda cíle nelze dosáhnout jinými prostředky, a v neposlední řadě, zda je zamýšlená míra zásahu státu do rodinného prostředí vyvážena významem stanoveného cíle.

Pojem nejlepší zájem dítěte je v sociálně-právní ochraně dětí hojně užíván, neboť dle Zákona musí být předním hlediskem při poskytování SPOD (1999). Při rozhodování ve věcech péče o dítě je definována soustava pomocných kritérií k určení nejlepšího zájmu dítěte, kdy je kladen důraz na (§907, odstavec 2, Zákon č. 89/2012 Sb.):

- osobnost dítěte, zejména na jeho vlohy a schopnosti ve vztahu k vývojovým možnostem dítěte a životním poměrům rodičů,

- citovou orientaci a zázemí dítěte,
- výchovné schopnosti každého z rodičů, na stávající a očekávanou stálost výchovného prostředí, v němž má dítě napříště žít,
- citové vazby dítěte k jeho sourozencům, prarodičům, popřípadě dalším příbuzným i nepříbuzným osobám.

Důraz na nejlepší zájem dítěte by v praxi SPOD měl znamenat, že by v případech, kde je to možné, měla situace dítěte být posuzována „očima dítěte“ a se zřetelem k jeho kompetencím (Matoušek, et al., 2008). Pakliže přání dítěte, tedy jedna z neodmyslitelných složek při posuzování zájmu dítěte, je zcela odlišná od stanoviska sociálního pracovníka prosazujícího nejlepší zájem dítěte, je potřeba řádně zdůvodnit toto stanovisko se zřetelem na ostatní složky posuzování, jež musí jasně prokazovat, že určité rozhodnutí je v zájmu dítěte, ač si to dítě samo nemusí uvědomovat. Participační právo dítěte musí být vždy respektováno, a případné rozhodnutí, které se dítěte týká, a má dopad na jeho život, je nezbytné dítěti ozřejmit.

1.5 Sociální práce

Sociální práce je společensko-vědní disciplína i oblast praktické činnosti, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů (chudoby, zanedbávání výchovy, diskriminace, nezaměstnanost apod.). Sociální práce se realizuje především v sociálních službách, které mohou být státní i nestátní. Sociální práce je nástrojem sociální politiky, zmírňuje sociální napětí, řeší sociální problémy. Uspokojování sociálních potřeb je záměrem sociální práce (Matoušek 2001).

Národní asociace sociálních pracovníků zformulovala definici sociální práce následovně: „Sociální práce je profesionální aktivita zaměřená na pomáhání jednotlivcům, skupinám, či komunitám zlepšit nebo obnovit jejich schopnost sociálního fungování, a na tvorbu společenských podmínek, příznivých pro tento cíl“ (NASW, 1973, in Navrátil, 2001: 12).

Mezinárodní federace sociálních pracovníků a Mezinárodní asociace škol sociální práce vytvořila definici sociální práce, jejímž cílem bylo sjednotit sociální pracovníky po celém světě a poskytnout společný výchozí bod k představení sociální práce vládám a dalším mezinárodním a národním agenturám a orgánům. Banksová (2012) vymezuje pojem sociální práce následovně: Profese sociální práce podporuje sociální změnu, řešení

problémů v lidských vztazích a zmocnění a osvobození lidí směřující ke zlepšení blahobytu. Využívají teorie lidského chování a sociálních systémů, sociální práce zasahuje v místech, kde na sebe lidé a jejich prostředí vzájemně působí. Základními zásadami sociální práce jsou respekt k lidským právům a sociální spravedlnost.

Klienty sociální práce jsou lidé různého věku, a pokud jsou mladší osmnácti let, může se na ně z důvodu detekce jejich možného ohrožení věnovat sociálně-právní ochrana dětí, která je výsledkem společenské odpovědnosti státu za ochranu a péči o slabší a potřebné, a zároveň je jednou z praktických oblastí naplňování lidských práv v systému moderní sociální politiky (Pemová, Ptáček, 2012). Cílem všech forem sociální práce s rodinou by měla být podpora v některém z narušených aspektů sociálního fungování rodiny, k čemuž se v našem prostředí užívá pojem **sanace rodiny** (Matoušek, Pazlarová, 2016).

V oblasti sociálních služeb mohou působit sociální pracovníci, pracovníci v sociálních službách, zdravotničtí pracovníci, pedagogičtí pracovníci, manželští a rodinní poradci (psychologové, etopedi, ad.), další odborní pracovníci, kteří přímo poskytují sociální služby, a za dodržení podmínek stanovených zvláštním právním předpisem také dobrovolníci (Zákon, 2006). Pracovníkem sociálně právní ochrany dětí může být z výše uvedených pracovníků pouze sociální pracovník, proto budou následně uvedeny požadavky pro výkon právě této profesní činnosti.

1.6 Sociální pracovník

Předpokladem k výkonu povolání sociálního pracovníka je plná svéprávnost, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a odborná způsobilost podle Zákona o sociálních službách, kterou je (2006: § 110, odst. 4):

- „vyšší odborné vzdělání získané absolvováním vzdělávacího programu akreditovaného podle zvláštního právního předpisu v oborech vzdělání zaměřených na sociální práci a sociální pedagogiku, sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci, sociální práci, sociálně právní činnost, charitní a sociální činnost,
- vysokoškolské vzdělání získané studiem v bakalářském, magisterském nebo doktorském studijním programu zaměřeném na sociální práci, sociální politiku,

sociální pedagogiku, sociální péči, sociální patologii, právo nebo speciální pedagogiku, akreditovaném podle zvláštního právního předpisu“.

Při samotném výkonu sociální práce se od sociálních pracovníků, mimo zákonných požadavků, očekává, že budou uplatňovat následující sociálních schopnosti, k jejichž rozvoji dochází jejich opakovaným používáním či prostřednictvím dalšího vzdělávání, supervizí či koučinku (Mátel, 2019):

- praktická odborná způsobilost – schopnost uplatňovat odborné znalosti ve vztahu ke klientovi, a zároveň plnit požadavky obsažené v náplni práce,
- komunikační způsobilost – schopnost komunikace nejen s klienty, ale i s kolegy, a zástupci spolupracujících organizací,
- analytická a metodická způsobilost – schopnost systematicky a komplexně přistupovat k pracovním úkolům,
- lektorská způsobilost – schopnost předávání konkrétního poznání klientům,
- způsobilost k zachování si vlastní integrity – schopnost psychohygieny, předcházení syndromu vyhoření,
- schopnost odborně růst – schopnost získávání nových poznatků a zkušeností, a jejich následné využívání v praxi.

Pro výkon sociální práce jsou (stejně jako uvedené praktické sociální schopnosti) důležité schopnosti etické, kterými rozumíme schopnost jednat v souladu s etickými hodnotami a principy profese (Mátel, 2019). Jedním ze zdrojů obsahující základní zásady, které nesmí být v sociální práci nikdy opomenuty, je Etický kodex sociálních pracovníků České republiky.

Vzhledem k tomu, že cílové skupiny, s nimiž sociální pracovníci spolupracují, mají specifické potřeby, a řeší různé sociální problémy, je povolání sociálního pracovníka vnímáno roztržštěně. Podle Elichové (2017) se na faktu, že profesní role sociálního pracovníka není jednotná, podílejí i samotní sociální pracovníci, kteří neprojevují potřebné úsilí o vymezení jejich profese. Ve výsledku je pak uvedena různorodost předmětem zmatenosti nejen klientů, kteří si mohou vytvářet různé předsudky o této profesi, ale i samotných sociálních pracovníků při vzájemné spolupráci, nebo při vymezení jejich kompetencí.

1.7 Kompetence

Termín kompetence pochází z latinského výrazu *competens*, což znamená vhodný, příhodný náležitý. Kompetencí se v kontextu práva rozumí schopnost chápat a jednat racionálně. Tento pojem dále zahrnuje schopnost přenášet znalosti a dovednosti do nových situací v dané oblasti povolání (Havrdová, 1999). V českém jazyce se pojem kompetence používá ve dvou různých významech (Kubeš, Spillerová, Kurnický, 2004):

- kompetence jako pravomoc – příslušnost, povolanost, souhrn oprávnění a povinností udělené autoritou (význam zdůrazňuje cosi daného zvenku),
- kompetence jako schopnost vykonávat nějakou činnost – kvalifikace v určité oblasti, způsobilost na základě osvojení potřebných znalostí a dovedností (význam zdůrazňuje vnitřní kvalitu člověka).

V sociální práci termín kompetence znamená zvládnutí vzdělávacích a praktických požadavků, demonstrováním zkouškami a schopností realizovat pracovní závazky a dosahovat cílů sociální práce při zachování hodnot a dodržování etického kodexu profese. Bylo psáno o šesti základních kompetencích sociálního pracovníka, kdy jde o schopnost (Havrdová, 1999, Matoušek, et al., 2008):

- rozvíjet účinnou komunikaci,
- orientovat se a plánovat postup,
- podporovat klienta a pomáhat mu k soběstačnosti,
- zasahovat a poskytovat služby,
- přispívat k organizaci práce,
- odborně růst.

Pojem kompetence je v sociální práci využíván zejména při popisu náplně práce a uplatňování pracovních postupů. Míra uplatňování kompetencí sociálního pracovníka je z důvodu nedostatku hodnotících metod v podstatě neměřitelná, což bylo jedním z důvodů standardizace sociální práce (Elichová, 2017). Vzhledem k uvedenému problematickému vymezení kompetencí v sociální práci bude pro účely této diplomové práce pojem kompetence používán v širším pojetí, které zahrnuje jednak souhrn zákonných pravomocí, a jednak schopnosti sociálních pracovníků realizovat pracovní závazky díky vnitřním kvalitám daných sociálních pracovníků.

2. Sociálně-právní ochrana dětí

V této kapitole bude vysvětleno, co je míněno pojmem „sociálně-právní ochrana dítěte“, kdy budou nejprve představeny orgány vykonávající SPOD, dále budou uvedeny možné příčiny ohrožení dětí, a případy, kdy je SPOD poskytována, budou vymezeny oblasti výkonu SPOD, a na závěr budou prezentovány standardy kvality výkonu SPOD, jakožto základní pravidla pro dosahování potřebné úrovně poskytování ochrany dítěti.

Vzniku systému ochrany práv dětí předcházela zájem společnosti o hájení práv němých živých bytostí, tedy zvířat, přičemž uspořádání SPOD se budovalo velmi pozvolna, postupně s konkrétními případy vyžadujícími záštitu oprávněných zájmů dětí. Činnost orgánů sociálně-právní ochrany dětí je zaměřena jednak na rizika v rodinách, ale zároveň je vázána společenskými a zákonnými normami, a spíše než poskytování jednotlivých intervencí je pro ni charakteristická kontinuita. Jen ve velmi málo případech jsou osoby pečující o děti v evidenci orgánů sociálně-právní ochrany dětí zcela nekompetentní, neschopné poskytnout vyhovující péči a ochranu z důvodu různých patologií, či absence citu vůči dítěti, nýbrž se zpravidla jedná o osoby nemající dostatek znalostí, rodičovských dovedností, a schází jim podpora při poskytování adekvátního zázemí pro výchovu dětí (Pemová, Ptáček, 2012).

Pokud rodiče, odborníci spolupracující s dítětem a další lidé, kteří jsou s dítětem ve styku, neposkytují dítěti potřebnou ochranu, odpovědnost za zajištění bezpečí dítěte přechází na stát. Sociálně-právní ochrana dětí v ČR je stejně jako v dalších zemích s moderními veřejnými systémy garantována státem, který její výkon centralizuje, a díky přenesené působnosti lokálně zajišťuje. Centralizace výkonu SPOD nese záruky, že případný zásah do života dítěte a jeho rodiny je proveden standardně, objektivně, transparentně a je umožněna jeho kontrola nadřízenými orgány. Zároveň je na základě poznatků z výkonu SPOD možná modifikace příslušné legislativy, což by mělo vést ke zkvalitnění poskytované pomoci. Samotný výkon SPOD na lokální úrovni přináší výhody nejen využití znalosti regionu, ale také v podobě možnosti intenzivní spolupráce s dítětem a jeho rodinou. Veřejný systém je při ochraně dítěte odpovědný za detekování ohrožených dětí a zajištění bezpečí těmto dětem, za pomoc rodinám, včetně prevence jejich rozpadu, za poskytnutí podpory při návratu dětí do rodin, a pokud to není možné, pak za zajištění kvalitní péče pro děti vyrůstající mimo rodiny. Principy využívané

v poskytování SPOD veřejným systémem by měly být systematizace, komunitní přístup, intervence zaměřená na dítě i na rodiče, multidisciplinární spolupráce a zajištění profesionality poskytovaných služeb. (Pemová, Ptáček, 2012).

2.1 Orgány sociálně-právní ochrany dětí

Předmětem činnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí je zajištění práva dětí na příznivý vývoj, výchovu a ochrana jejich zájmů. Systém SPOD je v ČR realizován několika subjekty, které se při jejím výkonu řídí mnoha mezinárodními i vnitřními právními předpisy. Orgány vykonávající SPOD jsou v České republice v současnosti tyto (Matoušek, Pazlarová, 2016):

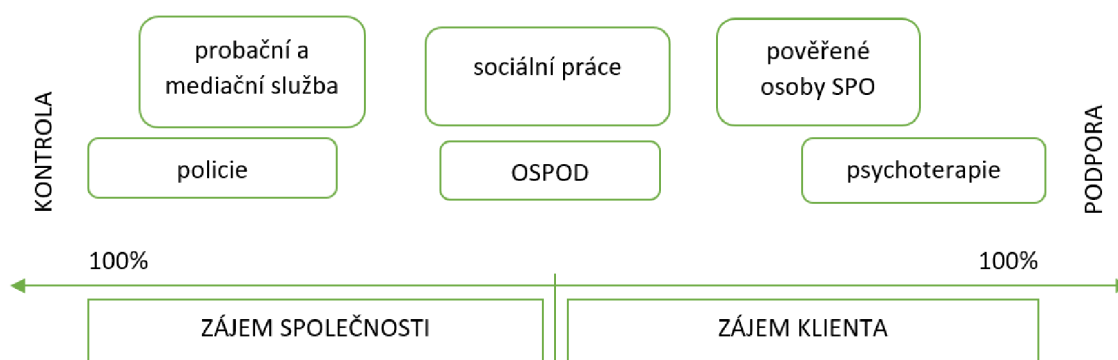
- Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí,
- Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV),
- krajské a magistrátní úřady,
- obecní úřady obcí s rozšířenou působností,
- obecní a újezdní úřady,
- Úřad práce ČR,
- jiné subjekty pověřené výkonem SPOD krajskými či magistrátními úřady.

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí zabezpečuje, jak již z názvu vyplývá, výkon SPOD přesahující hranice České republiky, a Úřad práce ČR poskytuje klientům SPOD především hmotné zabezpečení ve formě sociálních dávek. Vyjma těchto dvou subjektů lze uvedené orgány SPOD uspořádat hierarchicky, kdy MPSV je orgánem nejvyšším, jemuž podléhají všechny úřady, včetně úřadů krajských, které jsou zodpovědné za kontrolní činnost a metodické vedení ostatních úřadů a subjektů pověřených k výkonu SPOD. Ochrana dětí je v ČR garantována státem prostřednictvím státní správy, a přímo realizovaná je konkrétními pracovníky na místních úrovních (přenesená působnost státní správy na samosprávu).

Pro účely této práce se zaměříme na činnost obecních úřadů obcí s rozšířených působností (dále označovány jen jako OSPOD), které mají díky znalosti místních podmínek k dětem nejbližší, mohou tedy sledovat ochranu práv dítěte, a včas činit potřebná opatření. Zákon jim z tohoto důvodu ukládá nejširší výčet povinností při úloze ochrany zájmů nezletilých dětí (Novotná, Burdová, Riedlová Jurková, 2014). Vzhledem k tomu, že OSPOD jsou

orgány správními, jejich činnosti se řídí správním řádem. Pokud není postup výkonu SPOD ve správním řádě upraven, řídí se OSPOD Zákonem č. 359/1999 Sb., který byl naposled novelizován v roce 2021.

Celou sociální práci se promítá vztah dvou protipólů, pomoci a kontroly. Sociální pracovník OSPOD vyvažuje tyto dva aspekty při své práci, přičemž dle Matouška (2014: 81): „Míra pomoci a kontroly má být odůvodněna mírou ohrožení dítěte“. Pemová a Ptáček k této problematice vymezují pojmy kontrola a podpora v následujícím schématu.

obr. 1: Vymezení pojmů kontrola a podpora v sociální práci (Pemová, Ptáček, 2012: 35)

Pracovníci OSPOD se při své práci často dostávají do konfliktu v případech vyžadujících kontrolu, neboť se zároveň snaží klientovi pomoci. Reflexe používání moci při bezmoci klientů je nevyhnutelná, neboť tato problematika bývá stěžejním předmětem různých etických dilemat. Aspekt kontroly má při výkonu SPOD klíčovou úlohu, kdy musí být použita vždy tak, aby nedošlo k jejímu zneužití. Kontrolní způsoby práce jsou při výkonu SPOD použity jen v případech, kdy nelze využít jiné nástroje práce s rodinou, v mezích zákona, musí být transparentní a přezkoumatelné, se zachováním lidské důstojnosti a ochrany osobních údajů klientů, a musí být vždy adekvátní rozsahu odpovídajícím potřebám ochrany dítěte (Pemová, Ptáček, 2012).

2.2 Příčiny ohrožení a důvody pro výkon SPOD

Příčinou ohrožení dítěte zpravidla bývá selhání jedné nebo více funkcí rodiny, která se ocitá ve špatné sociální situaci, případně kde rodičům chybí některé ze základních

rodičovských schopností či dovedností (Pemová, Ptáček, 2012). Je-li s dítětem špatně zacházeno, mohou k takové situaci vést různé okolnosti (Matoušek, Pazlarová, 2014):

- rizikové faktory na straně rodičů – osobnostní anomálie, psychické nemoci, závislosti na návykových látkách, traumatizace ve vlastním dětství rodiče, aj.
- rizikové faktory na straně dětí – biologické faktory (např. obtížný temperament, vrozená tělesná či mentální vada, snížená inteligence), nechtěné těhotenství, závislost na okolí spojená s věkem dítěte, aj.
- rizikové faktory v interakci rodiny – konflikty mezi členy rodiny, absence režimu, řádu a hodnot rodiny, sociální izolace rodiny, aj.
- rizikové faktory v širším prostředí rodiny – chudoba, nezaměstnanost rodiče, aj.

Potřeby dítěte včetně jeho ochranu by v první řadě měli zajišťovat jeho rodiče. OSPOD se do rodiny dostává až ve chvíli, kdy o to rodina požádá, nebo pokud je zřejmé, že rodina není schopna dítěti adekvátní ochranu zajistit, jinými slovy je-li ohrožen život, zdraví nebo řádný vývoj dítěte. Při posuzování míry ohrožení dítěte je velmi zásadní pojem rodičovství, které zahrnuje péči, výchovu dítěte a celkové chování rodiče k dítěti. Na rodičovství může být nahlíženo i z hlediska dostupnosti rodiče, emočních reakcí rodiče vůči dítěti, včetně přijímání dítěte rodičem, poskytování péče dítěti a začleňování dítěte do rodiny. Chování rodiče vůči dítěti je značně ovlivněno jeho výchovnými předpoklady, které jsou mimo jiné spjaty s dětskou zkušeností samotného rodiče (Matoušek, Pazlarová 2014)

K poskytnutí adekvátní podpory rodině je zapotřebí pochopit příčiny ohrožení dítěte, a v závislosti na provedené zjištění určit další postup výkonu SPOD. Správné pojmenování nalezených příčin může zároveň přispět ke shodě mezi OSPOD a rodinou na tom, co je třeba změnit, aby došlo ke snížení rizik ohrožení dítěte (Pemová, Ptáček 2012).

Předmětem výkonu SPOD je nejen ochrana dítěte, ale i ochrana rodičovství a rodiny, kdy OSPOD pomáhá naplňovat vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči (Zákon, 1999). Zákon (2012) dítěti ukládá povinnost, aby dbalo svých rodičů a řídilo se opatřeními, které rodiče mají právo používat při jeho výchově a ochraně. Při práci s rodiči dětí vedených v evidenci SPOD je zapotřebí pracovat se souborem práv a povinností rodičů, nazývaným také rodičovská odpovědnost. Dle § 858 Zákona

č. 89/2012 Sb.: „Rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění; vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti. Trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti může změnit jen soud“.

Soud může v případě, že rodič řádně nezastupuje dítě a je-li to současně v zájmu dítěte, rozsah rodičovské odpovědnosti omezit. Pokud rodiči brání ve výkonu rodičovské odpovědnosti nějaká rozhodující okolnost, lze rozhodnutím soudu rodičovskou odpovědnost pozastavit. Ke zcela zbavení rodičovské odpovědnosti dochází, pokud jí rodič závažně zanedbává, či zneužívá, případně pokud rodič použil dítě ke spáchání trestného činu, nebo pokud rodič takový čin proti svému dítěti úmyslně spáchal (Zákon, 2012).

Dále Zákon vymezuje okruh dětí, kterým je sociálně-právní ochrana zejména poskytována. Zároveň platí, že uvedené skutečnosti jsou důvodem pro výkon SPOD, pokud vzhledem k době jejich trvání či míře intenzity mohou být příčinou nepříznivého vývoje daných dětí. Jedná o děti (Zákon, 1999: § 6):

- jejichž rodiče zemřeli, neplní či nevykonávají své povinnosti nebo zneužívají svá práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti,
- které byly svěřeny do péče jiné osoby než rodiče,
- které vedou zahálčivý nebo nemravný život,
- dopouštějící se útěku od rodičů nebo jiných pečujících osob,
- na nichž byl spáchán trestný čin, případně je podezření ze spáchání takového činu,
- opakovaně umístěné v zařízeních zajišťujících nepřetržitou péči (déle než 6 měsíců),
- které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo osobami pečujícími,
- které jsou žadateli o udělení mezinárodní ochrany, azylanti, bez rodičů na území ČR.

Děti uvedené v § 6 Zákona jsou jinak označovány jako děti ohrožené. Kdokoli, kdo má podezření ohledně možného ohrožení dítěte, se může obrátit na OSPOD. Stejně tak rodič či jiná osoba pečující o dítě, jež cítí potřebu pomoci týkající se dítěte, může kontaktovat

OSPOD, a v neposlední řadě to může být i samotné dítě, žádající o pomoc. Na druhé straně Zákon (1999) ukládá povinnost všem státním orgánům, osobám pověřeným, školám a školským zařízením, poskytovatelům zdravotních služeb a dalším zařízením určeným pro děti, aby ve chvíli, kdy se dozví o tom, že je nějaké dítě ohrožené, tuto skutečnost co nejdříve nahlásili na OSPOD.

V evidenci OSPOD se mimo dětí ohrožených vyskytují také děti, jímž byl příslušný úřad soudem ustanoven opatrovníkem či poručníkem (Zákon, 1999). Převážně se jedná o jmenování úřadu tzv. kolizním opatrovníkem pro soudní řízení, které se dítěte týká. Ke jmenování úřadu kolizním opatrovníkem dochází v případech, kdy by mohlo dojít ke střetu zájmu dítěte a jeho zákonného zástupce či opatrovníka (Zákon, 2012). Nejčastěji se jedná o soudní řízení ve věcech úpravy péče a výživy, styku dítěte s rodičem či jinou osobou, úpravy rodičovské odpovědnosti, schválení právního jednání za dítě, či o neshodách rodičů. Výkon kolizního opatrovnictví slouží k prosazování práv dítěte a hájení jeho nejlepšího zájmu při veškerých soudních řízeních, které se dítěte týkají, a kde hrozí střet zájmů zúčastněných osob. Vzhledem k tomu, že role OSPOD v rámci výkonu SPOD a v rámci výkonu kolizního opatrovnictví, je odlišná, došlo v souvislosti s novelou Zákona (1999) k oddělení spisové dokumentace, což by mělo vést k usnadnění výkonu různých rolí OSPOD.

2.3 Oblasti výkonu SPOD

V rámci výkonu preventivní činnosti SPOD dochází k orientování na několik oblastí. V praxi jsou tyto oblasti zabezpečovány skrze specializace na OSPOD, mezi něž patří terénní sociální práce nazývaná také jako péče o dítě, náhradní rodinná péče, kuratela pro děti a mládež, a ochrana týraných a zneužívaných dětí. Pro bližší uchopení působnosti OSPOD, budou v této kapitole představeny základní oblasti jejich výkonu.

Terénní sociální práce se zaměřuje na ohrožené děti v rodinách, kde dochází například ke zneužívání návykových látek rodiči, násilí v rodině, či kde se rodina potýká se sociálně ekonomickými problémy. Dále terénní sociální pracovníci provádí dohled nad nařízenou rodinnou či ústavní výchovou dětí, a v neposlední řadě se jedná o práci s rodinami při rozchodu či rozvodu rodičů, v jehož důsledku mohou být děti v rodině ohroženy (Večerka, Štěchová, 2015). OSPOD se do kontaktu s rodinou v rozpadu dostává zpravidla

ve chvíli, kdy je ustanoven kolizním opatrovníkem dětí pro řízení o úpravě péče a výživy. Terénní sociální práce se také týká veškerého zastupování dětí v soudních řízeních. Ze specializace terénní sociální práce byla vyčleněna cílová skupina dětí uvedených v § 6 Zákona (1999) písm. e) a g), tedy dětí týraných a zneužívaných, a dětí ohrožených domácím násilím, s níž pracují tzv. specialisté CAN.

Pracovníci náhradní rodinné péče pracují s žadateli o náhradní rodinnou péči, tedy s žadateli o osvojení, o pěstounskou péči, či o pěstounskou péči na přechodnou dobu. Dále tito pracovníci provádí dohled nad fungováním pěstounských rodin, a pracují i s rodinami, kde jsou děti v péči poručníka či v péči jiné osoby. Dohled nad výkonem náhradní rodinné péče (vyjímaje osvojení) je velmi důležitý, neboť v náhradních rodinách jsou umístěny děti, které si prošly různými traumaty. Pěstounská péče je dále sledována prostřednictvím dohod o výkonu pěstounské péče, které může uzavírat i OSPOD, ale ve většině případů je zabezpečují jiné subjekty pověřené výkonem SPOD. Dle Večerky a Štěchové (2015) bylo hlavním přínosem možnosti uzavírat dohody o výkonu pěstounské péče s pověřenými osobami ulehčení OSPOD, které jsou pracovníčně přetíženy, avšak vzhledem k rychlému vzniku těchto organizací, může být jejich potřebná odborná úroveň v některých případech problematická.

Kuratela pro děti a mládež pracuje již se zjevnými projevy nevhodného chování dítěte či mladistvého, kdy se dle § 6 Zákona (1999) písm. c) a d) jedná zejména o děti, které vedou zahálčivý nebo nemravný život, nebo děti dopouštějící se útěku od rodičů nebo jiných pečujících osob. Pro práci s těmito dětmi byly kurátorům Zákonem (1999) dány zvláštní oprávnění a povinnosti.

2.4 Standardy kvality OSPOD

Novelizací Zákona (1999) v roce 2012 došlo k nařízení povinnosti, aby se OSPOD řídily standardy kvality, které jsou kritérii určujícími úroveň kvality poskytování SPOD. Standardy kvality SPOD, které je OSPOD povinen mít od 01.01.2015 vypracované, obsahují: principy a bodové hodnocení výkonu sociálně-právní ochrany, standardy sociální práce s klientem, standardy personálního a organizačního zajištění výkonu sociálně-právní ochrany, a technicko-provozní zajištění sociálně-právní ochrany.

Standardy kvality SPOD jsou podrobně popsány se vyhláškou č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o SPOD, která byla změněna vyhláškou č. 449/2021 Sb., kdy od 01.01.2022 přibyla OSPOD povinnost vytvořit standardy č. 15–17. Zde je definováno celkem 17 okruhů standardů (Vyhlášky, 2012 a 2021):

- **místní a časová dostupnost** – OSPOD zajišťuje výkon SPOD v potřebném rozsahu na celém území svého správního obvodu, doba výkonu SPOD je přizpůsobena potřebám klientů a je zajištěna nepřetržitá pracovní pohotovost,
- **prostředí a podmínky** – výkon SPOD je zajištěn ve vhodných prostorách s potřebným materiálním vybavením,
- **informovanost o výkonu sociálně-právní ochrany dětí** – OSPOD srozumitelně zveřejňuje pravidla a postupy vytvořené za účelem naplnění standardů kvality,
- **personální zabezpečení výkonu SPOD** – stanovená organizační struktura OSPOD, zpracované pracovní profily jednotlivých zaměstnanců včetně písemného zpracování jejich oprávnění a povinností, kdy počet zaměstnanců je přiměřený správnímu obvodu OSPOD,
- **přijímání a zaškolování** – podmínka splnění kvalifikačních předpokladů pro výkon povolání sociálního pracovníka, absolvování zkoušky zvláštní odborné způsobilosti, písemné zpracování pravidel pro přijímání a zaškolování nových zaměstnanců, možnost dobrovolnictví či studentských stáží,
- **profesní rozvoj zaměstnanců** – pravidelné hodnocení nadřízenými, povinnost individuálních plánů dalšího vzdělávání pracovníků SPOD v minimálním rozsahu šesti pracovních dnů za kalendářní rok formou účasti na vzdělávacích kurzech akreditovaných MPSV,
- **prevence** – OSPOD aktivně vyhledává a monitoruje ohrožené děti, vytváří podmínky pro preventivní aktivity ve svém správním obvodu, a v rámci prevence spolupracuje s dalšími institucemi,
- **posouzení naléhavosti a přidělení případu** – jednotný přístup k přijetí oznámení případu a jeho evidenci, a posuzování případů s ohledem na jejich naléhavost, koordinátor případu, stanovení maximálního počtu spolupráce s rodinami,
- **jednání, vyhodnocování a individuální plán ochrany dítěte** – individuální přístup, vyhodnocování všech případů zaměřené na skutečnost, zda se jedná o dítě

uvedené v § 6, případně povinnost vypracování individuálního plánu ochrany dítěte,

- **kontrola případu** – OSPOD zajišťuje pravidelnou kontrolu případů,
- **rizikové a nouzové situace** – pracovníci OSPOD jsou připraveni na výskyt rizikových a nouzových situací a jsou prokazatelně seznámeni se situacemi, které mohou nastat v souvislosti s výkonem sociálně-právní ochrany včetně postupů při jejich řešení.
- **dokumentace o výkonu sociálně-právní ochrany dětí** – OSPOD zpracovává, vede, eviduje a archivuje dokumentace klientů, kdy záznamy OSPOD musí být pro klienta srozumitelné,
- **vyřizování a podávání stížností** – OSPOD má zpracována pravidla pro podávání, vyřizování a evidenci stížností v podobě srozumitelné pro všechny klienty, kteří jsou ze strany OSPOD informováni o možnosti podat stížnost,
- **návaznost výkonu sociálně-právní ochrany dětí na další subjekty** – OSPOD v souladu s cíli v individuálním plánu ochrany zprostředkovává klientům služby podle jejich potřeb, a intenzivně se věnuje přípravě na samostatný život u dětí starších 16 let, které jsou v ústavní výchově, v náhradní rodinné péči nebo v péči kurátorů,
- **dohoda o výkonu pěstounské péče** – OSPOD uzavírající dohody o výkonu pěstounské péče má zpracována vnitřní pravidla pro uzavírání, změnu a zrušení těchto dohod, kdy jejich obsah a účel je pro klienty srozumitelný, dále má pravidla pro způsob hodnocení naplňování cílů uzavíraných dohod, a následný vzdělávací plán zaměřený na rozvoj kompetencí osob pečujících, a plánuje průběh pobytu dítěte v pěstounské péči,
- **předávání informací v rámci výkonu pěstounské péče** – OSPOD uzavírající dohody o výkonu pěstounské péče informuje dítě, osoby pečující, rodinu dítěte, a další oprávněné orgány o průběhu sociálně-právní ochrany a naplňování individuálního plánu ochrany, dále má zpracována vnitřní pravidla a postup pro získávání a předávání informací, včetně předávání případů rodin,
- **změna situace** – OSPOD uzavírající dohody o výkonu pěstounské péče má stanovena pravidla a postupy práce pro situace významných změn v životě dětí a rodin, včetně ukončení pobytu dítěte v původní nebo náhradní rodině.

3. Role a kompetence pracovníků OSPOD

V této kapitole se podrobně zaměříme na činnosti v kompetenci OSPOD, kdy budou vymezeny kompetence pracovníků OSPOD, dále budou představena oprávnění, kterými pracovníci OSPOD disponují, a povinnostmi, jimž jsou pracovníci OSPOD vázáni. Součástí této kapitoly jsou i metody práce užívané v praxi SPOD, a informace o spolupracujících subjektech, které se podílí na ochraně dítěte.

V sociální práci mohou pracovníci vykonávat různé role v závislosti na náplni jejich práce, na charakteru poskytované služby a řešeného problému, a také s ohledem na cílovou skupinu, s níž pracují. Podle Řezníčka (1997) lze v praxi spatřovat několik možných rolí, které sociální pracovníci zastávají, a které se mohou vzájemně prolínat: pečovatel nebo poskytovatel služeb, zprostředkovatel služeb, cvičitel sociální adaptace, poradce či terapeut, případový manažer, manažer pracovní náplně, personální manažer, administrátor, a činitel sociálních změn.

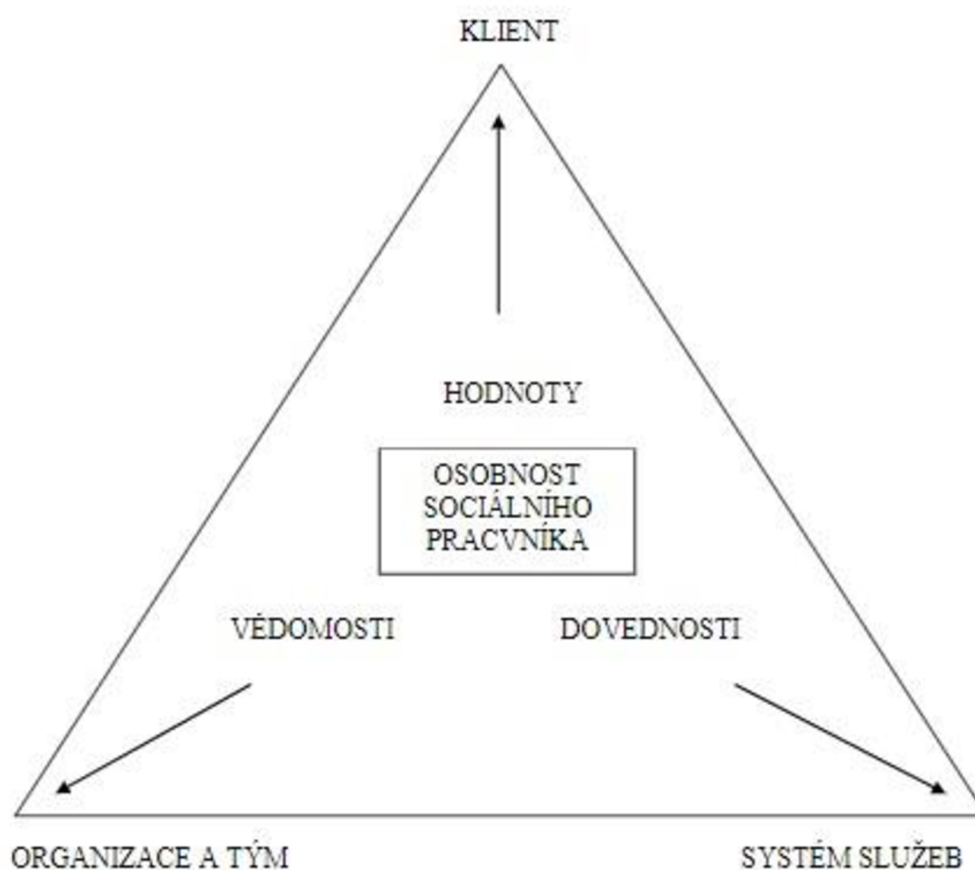
Z výše uvedených rolí se pracovník OSPOD nejvíce přibližuje roli případového manažera, neboť při práci s rodinou zabezpečuje koordinaci a plánování pomoci, a sleduje plnění stanovených cílů spolupráce s rodinou. Pracovník OSPOD může být také činitelem sociální adaptace, kdy s cílem zplnomocnění klientů pomáhá měnit jejich chování tak, aby se naučili potřebné sociální dovednosti. Někdy se pracovník OSPOD vyskytuje i v roli poradce či terapeuta, neboť klientovi poskytuje náhled a poradenství.

Sociální pracovník pracuje v systému, jež určuje práva a povinnosti pracovníka, který může díky tomuto rámci legitimně zasahovat do života klientů. Praxi lze dle Nečasové (in Matoušek, at el., 2008) rozdělit na defenzivní, kdy jednání sociálního pracovníka je v souladu se zákonnými a dalšími předpisy, pročež může docházet k přetváření klientů k obrazu organizace, a reflexivní, při které sociální pracovník využívá své znalosti a dovednosti při vědomí možného nesouladu osobních hodnot, profesních hodnot a hodnot zaměstnavatele. Takováto reflexe sociálních pracovníků je žádoucí při plnění pracovních povinností, které by pracovník měl být schopen veřejně obhájit. Způsoby přístupů sociálních pracovníků k praxi, mohou být angažovaný, kdy sociální pracovník přistupuje ke klientům bezpodmínečně, a sám sebe ve výkonu své profese vnímá více jako lidskou bytost, než-li jako pracovníka, nebo radikální, řídící se politickou ideologií ve snaze přispění k sociální změně, dále byrokratický, který vede k normalizaci klienta

prostřednictvím rozdělení osobního a profesního života pracovníka, a v neposlední řadě profesionální přístup, na který je v sociální práci kladen největší důraz, neboť v něm dochází k vyvážení moci mezi sociálním pracovníkem a klientem, kterému je umožněna participace na procesu spolupráce, včetně možnosti podávání stížností (Matoušek, et al., 2008).

Podle Mlčáka (in Elichová, 2017) lze při zaměření na samotné profesní kompetence, úroveň společenských požadavků, ekonomických možností, a úroveň spokojenosti klientů a veřejnosti, rozlišit kompetence sociálních pracovníků na tři skupiny:

- kompetence ve vztahu ke klientům,
- kompetence ve vztahu k pracovní organizaci a pracovnímu týmu,
- a kompetence ve vztahu k systému sociálních služeb.

obr. 2: Základní pojetí profesních kompetencí sociálních pracovníků (Michnová, 2014)

3.1 Pracovník OSPOD a jeho kompetence

Předpoklady pro výkon SPOD jsou stejné, jako pro výkon povolání sociálního pracovníka, tedy svéprávnost, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a odborná způsobilost podle Zákona (2006). Pracovník OSPOD je tedy absolvent Zákonem vymezených oborů na vyšší odborné nebo vysoké škole. V souladu se skutečností, že OSPOD je správním orgánem, musí pracovník OSPOD absolvovat také vzdělávání zaměstnanců, které slouží k orientaci ve státní správě. Dále by měl pracovník OSPOD složit Zkoušku odborné způsobilosti zajišťovanou Institutem pro veřejnou správu, vyjma uznání rovnocennosti vzdělání (Matoušek, Pazlarová, 2016). Toto téma v poslední době rezonuje v řadách pracovníků OSPOD, neboť vyhláška č. 304/2012 Sb., o uznání rovnocennosti vzdělání, neobsahuje pro správní činnosti při SPOD žádné bakalářské ani magisterské studijní programy, na základě jejichž absolvování by bylo možné uznat sociálním pracovníkům OSPOD rovnocennost vzdělání. Sociálním pracovníkům, kteří na OSPOD nastoupili po 01.01.2015 tedy nelze uznat rovnocennost vzdělání podle Zákona č. 312/2002 Sb., o úřednících, což je jedním z kritérií při kontrole standardů kvality SPOD.

Každý sociální pracovník by měl být schopen určovat příčiny sociálních problémů, srozumitelně komunikovat s klientem, poskytovat klientovi služby vedoucí k řešení jeho situace, spolupracovat s dalšími odborníky, a znát svou roli vůči nim, vyznat se ve spojitostech organizace a komunity, orientovat se v právních a dalších předpisech, vyhodnocovat proces a cíle spolupráce, a pracovat s etickými a jinými dilematy, které jeho práce přináší (Matoušek, Pazlarová, 2016).

Pracovníci OSPOD by měli s ohledem na fakt, že pracují s ohroženými dětmi a jejich rodinami, disponovat nejen kompetencemi, který by měl mít každý sociální pracovník, ale ještě několika dalšími schopnostmi. Konkrétně by pracovníci OSPOD měli umět: vyhodnocovat míru ohrožení dítěte a vlivů, které se na tomto ohrožení podílí, vyhodnocovat situaci dítěte v rodině, rozeznat zájem či nezájem rodiče o dítě, napomáhat rodičům při naplňování jejich práv, včetně uplatňování nároků na výživné, vyhodnocovat, jak působí ústavní péče na dítě v ní umístěné, zasahovat v rodině s cílem snížení existujícího rizika ohrožení dítěte, zprostředkovávat adekvátní náhradní rodinou péči, zmírňovat dopady rozchodu rodičů na dítě, zaznamenávat účelové čerpání dávek systému sociálního zabezpečení, a stanovovat priority podle důležitosti

potřeb mnohoproblémových rodin za použití zdrojů rodiny nebo dalších podpor (Matoušek, Pazlarová, 2016). Při práci s mnohoproblémovými rodinami by pracovník OSPOD měl mít další znalosti a dovednosti, které se týkají: orientace v právní předpisech, řešení dluhové a bytové problematiky, agendy sociálních dávek a zaměstnanosti, problémů spojených s docházkou dětí do škol, psychických poruch dospělých i dětí, problematiky závislostního chování, schopnosti komunikace a řešení konfliktů, domácího násilí, vedení domácnosti a výchovy dětí. Posilování výše uvedených kompetencí je pro výkon SPOD nezbytné, což by mělo být ověřováno zaměstnavatelem, a zajišťováno prostřednictvím průběžného vzdělávání pracovníků (Matoušek, et al., 2014). Povinnost průběžného vzdělávání pracovníků OSPOD, jak již bylo uvedeno výše, je ukotvena ve standardech kvality SPOD.

3.2 Poradenská činnost, výchovná opatření a opatření na ochranu dětí

V kompetencích pracovníků OSPOD, jsou Zákonem (1999) stanovené činnosti v oblasti poradenství. Pracovníci OSPOD mají v rámci poskytování nebo zprostředkovávání poradenství pomáhat rodičům při řešení výchovných nebo jiných problémů, které souvisí s péčí o dítě, a k této problematice mají pořádat přednášky a kurzy. Stejně tak náhradním rodičům je ze strany pracovníků OSPOD poskytováno poradenství v oblasti výchovy svěřeného dítěte. Dále je poskytována pomoc při uplatňování nároku dítěte na výživné, případně při vymáhání plnění této povinnosti, včetně pomoci při podávání návrhu soudu, přičemž pracovníci OSPOD spolupracují s dalšími s orgány, osobami a institucemi. V neposlední řadě může OSPOD v rámci poradenské činnosti uložit rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte, kteří sami nezajistili dítěti potřebnou odbornou pomoc, či nejsou schopni řešit výchovné problémy dítěte, povinnost využít pomoc odborného poradenského zařízení (Zákon, 1999).

Dále může OSPOD uložit rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte a dítěti výchovné opatření, které může mít formu napomenutí, dohledu nad dítětem, omezení bránící nevhodným vlivům na výchovu dítěte, či uložit povinnost využít odbornou poradenskou pomoc, případně zúčastnit se mediace nebo terapie v rozsahu tří hodin (tamtéž).

V rámci opatření na ochranu dětí je OSPOD oprávněn k podávání návrhů a podnětů k soudu, který může rozhodnout, zda je třeba souhlasu rodiče k osvojení dítěte, či na zbavení rodiče tohoto práva a dalších práv osobní povahy, je-li rodič zbaven rodičovské odpovědnosti. Dále může OSPOD navrhopat omezení, pozastavení či zbavení rodičovské odpovědnosti, či pozastavení výkonu povinnosti a práva péče o dítě u nezletilého rodiče, anebo zachování povinnosti a práva péče o dítě a osobního styku s dítětem u rodiče omezeného ve svéprávnosti. Následně OSPOD podává návrhy na nařízení, prodloužení, přemístění nebo zrušení ústavní výchovy, stejně tak při péči v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, nebo při dočasném odejmutí dítěte z péče rodičů do střediska výchovné péče. S účinností od 01.01.2022 Zákon (1999) opravňuje OSPOD k podávání návrhu na zrušení pěstounské péče, a na odvolání poručníka.

Zásadní roli hraje OSPOD v situaci, kdy se dítě ocitne bez řádné péče, nebo je-li ve vážném ohrožení, neboť má povinnost podat soudu návrh na vydání předběžného opatření, o němž soud musí rozhodnout neprodleně (§ 454 Zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních). Podle novely Zákona (1999) nebude od 01.01.2025 možné umístit do ústavní výchovy dítě mladší 3 let. Nejmladší děti budou v případě potřeby umístěny do náhradních rodin, kdy v odborné společnosti panují různé názory, zda bude kapacita pěstounských rodin postačovat.

3.3 Preventivní činnost a povinnosti pracovníků OSPOD

V rámci preventivní činnosti jsou nejen OSPOD, ale i obecním úřadům, kde nejsou sociální pracovníci, uloženy povinnosti. Pracovníci obecních úřadů dle Zákona (1999) vyhledávají ohrožené děti, působí na rodiče směrem k posílení jejich rodičovské odpovědnosti, projednávají nedostatky ve výchově s rodiči, či nedostatky v chování dětí, prověřují, zda děti nemají přístup do ohrožujícího prostředí, poskytují či zprostředkovávají poradenství rodičům, a oznamují OSPOD případy dětí, které mohou být ohrožené.

Pracovníci OSPOD dále dle Zákona (1999) sledují nepříznivé vlivy působící na děti, a činí opatření k omezení těchto vlivů, pravidelně vyhodnocují situaci ohroženého dítěte a jeho rodiny, a následně zpracovávají individuální plán ochrany dítěte, a ve spolupráci

s rodinou a dalšími odborníky pořádají případové konference pro řešení situací ohrožených dětí.

Mezi další povinnosti pracovníků OSPOD patří poskytování pomoci rodičům či jiným pečujícím osobám, včetně případů, kdy je dítě umístěno mimo rodinu, podávání podnětů týkající se výchovy dětí k soudu, a také podávání zpráv soudu o těchto dětech, kdy tyto informace o dětech mohou být ve vymezeném rozsahu poskytnuty dalším organizacím, výkon funkce opatrovníka či poručníka dětí, apod.

S ohledem na výše uvedené je zřejmé, že jsou pracovníci OSPOD vázáni mnoha povinnostmi, kdy nezbytnou součástí práce OSPOD je i administrativní činnost spočívající v evidenci případů prostřednictvím vedení spisové dokumentace, která je upravena směrnicí MPSV z roku 2013. Nejdiskutovanější součástí spisové dokumentace vedené OSPOD je bezpochyby vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny a individuální plán ochrany dítěte, jež jsou povinnou složkou při práci s ohroženým dítětem. Vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny zahrnuje značné množství oblastí, které jsou v případě dítěte posuzovány. Na základě komplexního hodnocení je pak vypracován již zmíněný plán ochrany dítěte, jehož účelem je stanovení strategií vedoucí k řešení dané situace.

3.4 Výhradní oprávnění pracovníků OSPOD

Pracovník OSPOD je v souvislosti s plněním povinností podle Zákona (1999) oprávněn navštěvovat dítě a rodinu v její domácnosti, aby mohl zjistit, v jakých podmínkách dítě žije, jak je o něj pečováno jeho rodiči či jinými pečujícími osobami, případně jak se dítě chová. Při těchto činnostech může pracovník OSPOD pořizovat obrazové a zvukové záznamy dítěte a prostředí, v němž se dítě zdržuje. Informace o dítěti může pracovník OSPOD zjišťovat nejen v místě jeho bydliště, ale může požadovat jejich sdělení ve škole a ve školském zařízení, v zařízení poskytovatele zdravotních služeb, v zaměstnání nebo v jiném prostředí, kde se dítě zdržuje. Na druhé straně Zákon (1999) ukládá rodičům či jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte povinnost spolupracovat s OSPOD, dostavovat se na výzvu k osobnímu jednání na OSPOD, předkládat listiny a další doklady, a poskytovat nezbytné informace k výkonu SPOD. To vše je-li to nezbytné pro ochranu práv, zdraví a života dítěte.

Pokud situace dítěte a jeho rodiny vyžaduje zásah ze strany OSPOD, zejména s ohledem na neschopnost rodiny dítě ochránit, je pracovník OSPOD v rámci svého oprávnění, jak již bylo psáno výše, také příslušný k ukládání opatření SPOD, výchovných opatření a k podávání návrhů a podnětů k opatřením týkajícím se výchovy dítěte a péče o dítě k rukám soudu. Uvedená opatření by na sebe měla navazovat, a při rozhodování ohledně péče o dítě musí mít vždy přednost rodinné prostředí (Zákon, 1999).

3.5 Metody sociální práce využívané v praxi SPOD

Ze zákonného výčtu činností, které sociální pracovník vykonává (Zákon, 2006), pracovník OSPOD zejména provádí sociální šetření, poskytuje sociálně-právní poradenství, v rámci sociální prevence provádí depistážní činnost, poskytuje krizovou pomoc, či koordinuje poskytování sociálních služeb. Sociální šetření je prováděno na základě oprávnění pracovníka OSPOD vstupovat do obydlí, kde dítě žije. Při sociálním šetření pracovník OSPOD zjišťuje, v jakých podmínkách dítě a jeho rodina žijí, kdy provádění těchto návštěv může být i neohlášené. Sociálně-právní poradenství je poskytováno klientům SPOD předně v souvislosti se soudním řízením týkajícím se nezletilých dětí, ale i v jiných oblastech týkajících se dětí. Pracovníci OSPOD provádí v rámci působnosti obce s rozšířenou působností depistáž zaměřenou na sledování nepříznivých vlivů působících na děti. Ohledně krizové pomoci a koordinace poskytování sociálních služeb lze v souvislosti s výkonem SPOD hovořit o dvou podstatných metodách využívaných v praxi SPOD – rozhovor a case management.

Pro posuzování situace dítěte a jeho rodiny je zásadní metodou rozhovor s klienty, který může probíhat na OSPOD, v místě bydliště rodiny, či v kterémkoli jiném prostředí, kde se dítě zdržuje, nejčastěji ve školském zařízení. Díky rozhovoru vedeném v domácnosti rodiny je využívána další metoda práce – pozorování, která umožňuje pracovníkovi sběr dalších poznatků o klientech SPOD. Obzvláště pro vedení prvního pohovoru s menšími dětmi bývá vhodnější zvolit jejich přirozené prostředí, které znají, na rozdíl od pracovníka OSPOD, k němuž si musí utvořit důvěru (Matoušek, Pazlarová, 2014).

Case management je metoda práce s klienty, při které pracovník OSPOD vystupuje jako koordinátor případu dítěte a jeho rodiny, jimž jsou poskytovány služby potřebné pro zlepšení jejich životní situace. Při práci s dítětem ohroženým, metoda case

managementu nejlépe koresponduje s používanými nástroji posuzování, jimž jsou vyhodnocování a individuální plánování. Pracovník OSPOD za použití výše uvedených metod práce – rozhovor, pozorování, aj. – vyhodnocuje situaci rodiny dítěte, a zapojuje dítě a osoby odpovídající za jeho výchovu do plánování dílčích kroků vedoucích ke stanoveným cílům spolupráce rodiny s OSPOD. Pokud to situace rodiny vyžaduje, jsou ke spolupráci přizvány i další osoby či instituce, které se podílí na podpoře rodiny (Pemová, Ptáček, 2012).

Pracovník OSPOD jako koordinátor případu pořádá případové konference, a to nejen v zákonem stanovených situacích, tedy vždy před podáním návrhu soudu na některé z opatření, kterým se zasahuje do rodičovské zodpovědnosti rodičů, nebo kterým se dítě svěřuje do náhradní péče. Případové konference jsou naplánovaná a usměrňovaná pracovní setkání rodiny a dalších odborníků, která bývá svolána právě pracovníkem OSPOD (Bechyňová, 2012). Účast dítěte na případové konferenci závisí na jeho věku, míře rozumové vyspělosti a projednávané situaci, přičemž je možné dítě přizvat jen na část setkání, případně zjistit jeho názor a ten na setkání přítomným sdělit. V praxi SPOD je na participaci dítěte v záležitostech, které se jej týkají, kladen čím dál větší důraz, na základě čehož jsou pořádány tzv. interaktivní případové konference neboli společné setkání s dítětem. Taková setkání, jak již z názvu vyplývá, probíhají interaktivní formou, kdy se všichni účastníci zapojují, hledají možná řešení projednávaného tématu, jehož priority může určovat samotné dítě. Tuto novou metodu, jejímž cílem je větší zapojení dětí do řešení situace jeho rodiny, zavedla do praxe nezisková organizace Amalthea (2020): „Jedná se o živý proces, kde jsou aktivizováni všichni účastníci, způsob jednání je vždy pro dítě srozumitelný, aby pochopilo, co se děje a jak se bude situace řešit“.

3.6 Spolupráce pracovníka OSPOD s dalšími institucemi

Vzájemná spolupráce jednotlivých OSPOD je při práci s ohroženými dětmi a jejich rodinami nezbytná. Místní příslušnost výkonu SPOD je dána místem trvalého bydliště dítěte, kdy v praxi není neobvyklé, že se dítě a jeho rodina zdržují na jiném místě, než jsou trvale hlášeni k pobytu. Při výkonu SPOD sociální pracovníci navazují spolupráci i s pracovníky jiných odborů na úřadech, s nadřízenými úřady, případně s pracovníky Úřadu práce ČR.

Jedním ze speciálních nástrojů ochrany dětí je princip multidisciplinární spolupráce, kdy je situace dítěte a jeho rodiny komplexně hodnocena za účasti všech zainteresovaných subjektů. V rámci multidisciplinarity OSPOD spolupracuje se školami, se školskými zařízeními, a v oblasti zdraví dětí i s lékaři a zdravotnickými zařízeními, případně s psychology. Pracovníci OSPOD dále poskytují součinnost Policii ČR, městské policii, státnímu zastupitelství, či Probační a mediační službě ČR. V poslední řadě spolupracuje OSPOD s nestátními organizacemi, které se zabývají podporou neboli sanací rodin (Matoušek, Pazlarová, 2016). Uvedené nestátní organizace mohou disponovat pověřením k výkonu SPOD, nebo se jedná o organizace poskytující sociálně-aktivizační služby pro rodiny s dětmi.

Úroveň multidisciplinární spolupráce je v jednotlivých oblastech ČR různá, kdy v praxi SPOD existují různé typy takovýchto týmů, jejichž účel se může do určité míry lišit: výkonný multidisciplinární tým, např. Cochemský model, případová konference, systém včasné intervence, tým pro děti a mládež; koordinační multidisciplinární tým, např. komise pro SPOD; strategický či koncepční multidisciplinární tým, např. komunitní plánování sociálních služeb (MPSV, 2015).

4. Vybrané překážky při výkonu SPOD

V předešlých kapitolách byl představen kontext, který poskytuje oporu pro hlavní cíl práce a to zjistit, jakými oprávněními disponují, a zároveň jakými povinnostmi jsou vázáni sociální pracovníci vykonávající sociálně-právní ochranu dětí. Tato kapitola se zaměřuje na vybrané překážky při výkonu SPOD, neboť budou součástí zkoumání v empirické části této práce. Podkladem pro tuto kapitolu je jednak publikace zveřejňující výsledky výzkumného šetření o podmínkách výkonu SPOD na úrovni obecních úřadů s rozšířenou působností z roku 2010, a jednak profesní zkušenosti autorky této práce.

Nejprve je zapotřebí vysvětlit samotný pojem překážky při výkonu SPOD, čímž se míní problémy překážející řádnému zajištění terénní práce s dětmi a jejich rodinami, které současně bývají zdrojem zátěže pracovníků OSPOD. Zároveň je ve výzkumné části této práce nahlíženo na překážky při výkonu SPOD jako na součást výkonu profese, kterou sociální pracovníci mohou pomocí svých kompetencí ovlivňovat.

Klienti OSPOD řeší různé situace, a proto i úkony sociálních pracovníků jsou rozličné, a vyžadují odlišnou míru a délku intervence. Pracovníci OSPOD vykonávají činnosti uvedené v Zákoně (1999), avšak ne vše, co je potřeba provádět v zájmu dítěte a jeho rodiny, může být právní úpravou vymezeno. Kompetence pracovníků OSPOD jsou formulovány v zákonných povinnostech a oprávněních, a zároveň jsou tyto pracovníci metodicky vedeni k navazování kvalitních vztahů s klienty, čehož lze docílit zejména osobním přispěním daného pracovníka. Pracovníci OSPOD kromě přímé práce s klienty vedou evidenci a spisovou dokumentaci dětí, kdy tato administrativa představuje jednu z nejvíce časově zatěžujících činností. Pracovní kapacita pro přímou práci s klienty OSPOD je omezena v důsledku nedostatku personálního zajištění, množství zpracovávané administrativy, či absence spolupracujících subjektů. Systém péče o ohrožené děti tak postrádá soustavnou práci s ohroženými dětmi, a výkon SPOD je zajišťován jen v minimálním rozsahu (Barvíková, Svobodová, Šťastná, 2010).

Překážky při výkonu SPOD mohou vznikat i samotnou právní úpravou, případně její novelizací. Novela Zákona o SPOD z roku 2012 přinesla řadu změn, kdy jednou z nejzásadnějších bylo určení místní příslušnosti OSPOD, která se řídí místem trvalého pobytu dítěte. Vzhledem k tomu, že se rodiny a jejich děti ne vždy zdržují na adrese trvalého pobytu, dochází v praxi OSPOD k situacím, kdy koordinátorem případu rodiny

bývá OSPOD, který situaci dítěte a jeho rodiny nezná, a přesto je zodpovědný za její vyhodnocení. Zákonným nástrojem v takovémto případě je institut dožadání, kdy přímou práci s dotyčnou rodinou provádí OSPOD, v jehož obvodě se rodina aktuálně zdržuje. Nehledě na administrativní zátěž, kterou tento krok zapříčinil, nastávají situace, kdy se rodiny s dětmi účelově stěhují do různých koutů republiky, a někdy tak dochází ke ztrátě ohroženého dítěte v takto nastaveném systému. Tato novela dále uložila pracovníkům OSPOD povinnost zpracovávat podrobné vyhodnocení situace rodiny, a následný individuální plán ochrany dítěte, které je vedeno jako ohrožené. Praxe na jednotlivých OSPOD nebyla v tomto směru dlouhodobě jednotná, neboť nástroje k zajištění požadovaného obsahu těchto dokumentů byly MPSV dodány až v roce 2021, kdy k tomuto pracovnímu postupu současně začala být nabízena bezplatná školení pro pracovníky OSPOD.

Novelizací Zákona o SPOD z roku 2021 došlo k rozdělení pěstounské péče na zprostředkovanou a nezprostředkovanou, přičemž hlavní rozdíl oproti předešlému stavu spočívá ve finančním ohodnocení pěstounských rodin. Tato změna se dotkla výkonu práce pracovníků OSPOD se specializací v náhradní rodinné péči, kteří zejména s příbuzenskými pěstouny opakovaně řeší nedostatečné finanční zabezpečení těchto rodin, což se mnohdy odráží na míře uspokojování potřeb dětí v těchto rodinách. V souvislosti s touto novelou Zákona (1999) dále došlo ke změnám při vedení spisové dokumentace dětí v rámci výkonu SPOD a v rámci výkonu kolizního opatrovnictví, neboť role pracovníků OSPOD jsou v těchto dvou činnostech zcela odlišné. Vzhledem k tomu, že pro zavedení této významné změny nebylo stanoveno přechodné období, pracovníci OSPOD se od počátku roku 2022 potýkají s nejasnostmi souvisejícími s rozdělením spisové dokumentace. V neposlední řadě nebude podle uvedené novely Zákona o SPOD od roku 2025 možné umístit do ústavní výchovy dítě mladší 3 let, kdy tyto děti budou v případě potřeby umísťovány do náhradních rodin, což klade nároky na kapacity těchto rodin, jež je potřeba významně posílit.

Řádnému výkonu SPOD mohou překážet i situace vzniklé při spolupráci s klienty, které pracovníci OSPOD musí v rámci svých kompetencí řešit. Překážek na straně klientů OSPOD může být několik, počínaje neochotou rodin ke spolupráci, nedůvodným podáváním stížností na dotčené sociální pracovníky konče. V praxi SPOD se neřídka setkáváme s různými situacemi, vyžadujícími rychlé reakce na bezprecedentní případy.

Významnou složkou SPOD je prevence, jejíž výkon může narážet na již zmíněnou absenci navazujících služeb či součinnost dalších spolupracujících subjektů. Potřeby v terénu SPOD není mnohdy možné uspokojit z důvodu nedostatečné kapacity organizací, případně kvůli špatně nastavené multidisciplinární spolupráci. Vymezení kompetencí jednotlivých aktérů multidisciplinarit je pro zajištění ochrany dítěte klíčové, avšak v praxi SPOD mnohdy dochází k opětovné determinaci.

Vydefinovanými oblastmi, kde se při výkonu SPOD mohou vyskytovat překážky, a které slouží jako podklad při vedení rozhovorů, jsou:

- legislativa příslušná k výkonu SPOD a její novelizace,
- administrativa pracovníků OSPOD – evidence dětí a vedení spisové dokumentace,
- přímá práce s cílovou skupinou,
- dostupnost navazujících služeb,
- spolupráce s dalšími odborníky,
- součinnost s nadřízenými orgány a úroveň metodického vedení.

Shrnutí teoretické části

V první polovině této diplomové práce byla představena teoretická východiska vztahující se k tématu této práce. Teoretická část byla rozdělena na čtyři části, kdy v první kapitole byly vymezeny základní pojmy, které se opakovaně vyskytují v této práci, a kterými jsou ohrožené dítě, rodina, deprivace, nejlepší zájem dítěte, sociální práce, sociální pracovník a kompetence. Kapitola s názvem sociálně-právní ochrana dětí vymežila tento samotný pojem, dále byly prezentovány orgány sociálně-právní ochrany dětí, a bylo poukázáno na možné příčiny ohrožení a důvody pro výkon SPOD. V této kapitole byly také popsány oblasti výkonu a jednotlivé standardy kvality SPOD. Třetí kapitola byla zaměřena na role a kompetence pracovníků OSPOD, kdy byly vysvětleny činnosti, jimiž se sociální pracovníci při výkonu SPOD zabývají, bylo psáno o typech opatření užívaných v SPOD, a byly vytyčeny povinnosti, jimiž jsou pracovníci OSPOD vázáni. Tato kapitola se také zabývala oprávněními pracovníků OSPOD, metodám sociální práce využívané v praxi SPOD, a spolupráci pracovníka OSPOD s dalšími institucemi. Poslední kapitola této teoretické části interpretovala vybrané překážky při výkonu SPOD, jež se významně vztahují k výzkumnému šetření představenému v empirické části této diplomové práce.

Empirická část

5. Metodologie výzkumného šetření

Empirická část diplomové práce vychází z poznatků, kterými se zabývá výše uvedená teoretická část. Podkladem pro stanovení předmětu výzkumného šetření byl zájem na předložení zpětné vazby pracovníků z terénu SPOD k funkčnosti systémového nastavení v praxi, a odhalení využívaného rozsahu zákonodárcem uložených kompetencí pracovníkům OSPOD. Tato kapitola se věnuje popisu výzkumného šetření, kdy je nejprve vymezen hlavní cíl výzkumného šetření, dále je popsána zvolená výzkumná strategie, výzkumný soubor, a organizace výzkumného šetření, a následně je provedena operacionalizace výzkumných cílů práce. Na závěr této kapitoly jsou uvedena etická a jiná rizika tohoto výzkumného šetření, které je kvalitativního charakteru, kdy zvolenou metodou sběru dat jsou polostrukturované interview s pracovníky OSPOD.

5.1 Hlavní cíl výzkumného šetření

Cílem této diplomové práce je zjistit, jakými oprávněními disponují, a zároveň jakými povinnostmi jsou vázáni sociální pracovníci vykonávající sociálně-právní ochranu dětí. Uvedená oprávnění a povinnosti pracovníků OSPOD byly zpracovány v teoretických kapitolách této práce, a proto se výzkumné šetření zaměřuje na vyhledávání možných limitů výkonu sociálně-právní ochrany dětí, kdy budou zjišťovány způsoby, jak se těmto překážkám v práci vyhnout, či jak s již vzniklými bariérami pracovat. **Hlavním výzkumným cílem této empirické části práce je tedy zjistit, jak pracovníci OSPOD uplatňují své kompetence při zvládnutí překážek při výkonu SPOD.** Hlavní výzkumný cíl je zjišťován pomocí dvou dílčích výzkumných cílů:

DVC1: Zjistit, jaké překážky vnímají sociální pracovníci OSPOD při výkonu SPOD.

DVC2: Zjistit, jak se sociální pracovníci OSPOD vypořádávají s překážkami při výkonu SPOD.

Tyto dva dílčí cíle jsou dále transformovány do dvanácti tazatelských otázek, jež byly tvořeny na základě teoretických východisek, a s ohledem na stanovené dílčí cíle mají za úkol zjistit postupy pracovníků OSPOD při překonávání překážek v rámci výkonu jejich profese. Příslušné tazatelské otázky jsou uvedeny níže v kapitole operacionalizace cílů, kdy byly použity při výzkumném šetření s informanty z řad pracovníků OSPOD.

5.2 Výzkumná strategie

Dvěma základními výzkumnými paradigmaty jsou kvantitativní a kvalitativní přístup, přičemž použití obou těchto metodologií umožňuje využití jejich silných stránek, a jejich odlišnost nemusí být zdrojem soupeření (Švaříček et al., 2007). Pro výzkumné šetření této diplomové práce byl zvolen kvalitativní přístup, který interpretuje sociální realitu bez uplatňování měření a kvantifikace získaných dat. Výsledky kvalitativního přístupu dávají prostor novému porozumění zkoumané problematice při hloubkovém popisu případů. Při kvalitativním výzkumu dochází k hledání lokálních příčin souvislostí, což přináší zevrubný popis a vhled do zkoumaného fenoménu. S vědomím, že při využití tohoto přístupu je pracováno zpravidla s malým počtem jedinců, interpretace výzkumu nepředpokládá snahu o zobecňování zjištěného, neboť sdělení oslovených jedinců nemusí korespondovat s postoji celé cílové skupiny (Miovský, 2006, Hendl, 2005). „V kvalitativním výzkumu je hlavním úkolem ukázat, jak lidé v každodenní situaci rozumějí probíhajícím procesům, jak o nich komunikují a jak jednají“ (Baum, et al., 2014: 231).

Metodou pro sběr informací bylo zvoleno polostrukturované interview neboli rozhovor, umožňující kombinaci výhod nestrukturovaného a strukturovaného interview, a současně vyvarování se jejich rizik. Při provádění polostrukturovaných rozhovorů je vytvořeno schéma zahrnující okruhy otázek, jež jsou pro tazatele obligatorní, avšak jejich pořadí může být v průběhu šetření zaměňováno, stejně tak jako styl a znění pokládání otázek. Na stanovený okruh témat, tzv. jádro interview, mohou být pokládány další otázky vedoucí ke smysluplným odpovědím. K potvrzení správného pochopení významu odpovědi může tazatel pokládat doplňující otázky, s ohledem na stanovené cíle výzkumu a potřebu míry rozpracování tématu (Miovský, 2006).

Použitá výzkumná strategie byla zvolena zejména proto, že záměrem tohoto výzkumného šetření je co nejhluběji proniknout do problematiky výkonu SPOD, kdy z pohledu pracovníků OSPOD budou detekovány jevy překážející řádnému výkonu jejich profese, a dále bude zjišťováno, jak pracovníci OSPOD uplatňují své kompetence při překonávání těchto překážek. Správnému uchopení sdělení informantů, a následnému zpracování získaných dat může být přínosem, že autorka této práce pracuje se stejnou cílovou skupinou, jako dotazovaní informanti.

5.3 Volba výzkumného souboru a jeho charakteristika

Pro účely tohoto výzkumného šetření byla použita metoda záměrného výběru, neboť profesní skupina pracovníků OSPOD je poměrně úzká. Při výběru informantů byly podstatné jejich profesní zkušenosti, a ochota hovořit o jejich pracovním působení na OSPOD. K výzkumnému šetření byli osloveni pracovníci OSPOD, kdy původním záměrem bylo uvést alespoň kraj, v rámci kterého pracují. Po provedení výzkumného šetření autorka práce seznala, že ani případné uvedení pouze regionální oblasti výkonu zaměstnání by neposkytovalo informantům dostatečnou míru anonymity. Vzhledem k malému počtu zaměstnanců oslovených pracovišť by mohlo být odvoditelné, kteří pracovníci daných OSPOD se zapojili do výzkumného šetření. Pravdivým zodpovězením některých tazatelských otázek se informanti mohou dostat do konfliktu s nadřízenými orgány. Informanti jsou označeni čísly od 1–7, bez uvedení pohlaví, a jejich členění je zajištěno prostřednictvím délky praxe v oboru.

Tab. 1: přehled informantů, zpracování vlastní

Označení informanta	Náplň pracovní pozice	Dosažené vzdělání	Délka praxe v oboru
I1	Terénní sociální práce, náhradní rodinná péče	Vysokoškolské bakalářské vzdělání	7 let
I2	Terénní sociální práce, specialista CAN	Vysokoškolské bakalářské vzdělání	8 let
I3	Terénní sociální práce, náhradní rodinná péče	Vysokoškolské bakalářské vzdělání	1 rok
I4	Terénní sociální práce, náhradní rodinná péče	Vysokoškolské bakalářské vzdělání	6 let
I5	Terénní sociální práce, specialista CAN	Vysokoškolské magisterské vzdělání	3 roky
I6	Terénní sociální práce, náhradní rodinná péče	Vysokoškolské bakalářské vzdělání	2 roky
I7	Terénní sociální práce, kuratela pro děti a mládež	Vysokoškolské bakalářské vzdělání	8 let

5.4 Organizace výzkumného šetření

Provedení samostatného výzkumného šetření předcházelo studium odborných zdrojů, vypracování teoretické části diplomové práce, a následné zpracování metodologie zvoleného výzkumu. Pro výzkumné šetření byly domluveny rozhovory se sociálními pracovníky z různých pracovišť OSPOD. Příprava výzkumného šetření probíhala v měsíci květnu 2022, kdy byli vybraní pracovníci OSPOD požádáni o poskytnutí pohovorů. Polostrukturované rozhovory byly vedeny celkem se sedmi informanty, a to přímo na jejich pracovištích, které všichni oslovení označili za nejkomfortnější. Setkání na konkrétní datum bylo předem telefonicky domluveno. Před provedením rozhovoru byli informanti seznámeni s tématem diplomové práce, a byli požádáni o nahrání zvukové stopy rozhovoru prostřednictvím diktafonu, s čímž souhlasili. Konkrétní výzkumné otázky informanti předem neznali, a bylo s nimi hovořeno individuálně. Informanti byli ujištěni o zachování anonymity, a o použití získaných dat pouze k účelům diplomové práce. Samotné setkání bylo zahajováno otázkou na délku praxe a pracovní zařazení jednotlivého informanta na OSPOD. Následně byly pokládány připravené otázky, přičemž některé byly v průběhu rozhovoru upřesněny nebo zcela vypuštěny, pokud na ně informant odpověděl v rámci předchozího dotazu. Délka rozhovorů se odvíjela od otevřenosti informantů, a množství jejich poznatků k probírané oblasti. Zvukové stopy rozhovorů byly následně v měsíci červnu doslovně přepsány, aby získaná data mohla být analyzována, interpretována a posléze vyhodnocována. Zvolenou metodou pro vyhodnocování a interpretaci je otevřené kódování, a použitou analytickou technikou je doslovná transkripce (Miovský, 2006).

5.5 Operacionalizace cílů

V rámci transformační tabulky níže byly z dílčích cílů zpracovány tazatelské otázky, pomocí kterých bylo vedeno výzkumné šetření, ve snaze dosáhnout hlavního výzkumného cíle práce, jímž je zjistit, jak pracovníci OSPOD uplatňují své kompetence při zvládnání překážek při výkonu SPOD. Prvním dílčím cílem výzkumné části je zjistit, jaké překážky vnímají sociální pracovníci OSPOD při výkonu SPOD, a druhým dílčím výzkumným cílem, navazujícím na cíl předchozí, je zjistit, jak se vybraní pracovníci OSPOD vypořádávají s vydefinovanými překážkami vyskytující se při výkonu SPOD.

Tab. 2: Přehled transformace dílčích cílů do tazatelských otázek, zpracování vlastní

HVC: Zjistit, jak pracovníci OSPOD uplatňují své kompetence při zvládnání překážek při výkonu SPOD	
Dílčí výzkumné cíle	Tazatelské otázky
DVC1: Zjistit, jaké překážky vnímají sociální pracovníci OSPOD při výkonu SPOD	TO1: Jak vnímáte novelizaci zákona o SPOD? TO2: Jak vnímáte pravidla pro evidenci a vedení spisové dokumentace? TO3: S jakými překážkami při výkonu SPOD se setkáváte ve spolupráci s klienty? TO4: Jak hodnotíte dostupnost navazujících služeb pro vaše klienty? TO5: Jak hodnotíte spolupráci s ostatními odborníky při ochraně dítěte? Máte jasně vymezené, kdo za co odpovídá? TO6: Jak vnímáte součinnost s nadřízenými orgány a jak hodnotíte oporu v metodickém vedení?
DVC2: Zjistit, jak se sociální pracovníci OSPOD vypořádávají s překážkami při výkonu SPOD	TO7: Co je Vám oporou při překonávání překážek vzniklých novelizací legislativy? TO8: S pomocí jakých nástrojů se vypořádáváte s překážkami vzniklými v oblasti vedení spisové dokumentace? TO9: Jaké jsou Vaše kroky či metody práce, při překonávání překážek na straně klientů? TO10: Jak se vypořádáváte s nedostatečnou kapacitou navazujících služeb pro vaše klienty? TO11: S pomocí jakých nástrojů se vypořádáváte s překážkami při součinnosti s ostatními odborníky? TO12: Jaké postupy uplatňujete v rámci překonávání překážek při součinnosti s nadřízenými orgány?

5.6 Etická a jiná rizika výzkumu

Před provedením rozhovorů bylo s každým z respondentů vyjednáváno o místě realizace rozhovoru, včetně jeho obsahu, kdy informanti byli seznámeni s tématem diplomové práce, a ujištění o dobrovolnosti podílení se na výzkumném šetření. Před zahájením výzkumu byl tedy získán informovaný souhlas od každého z jednotlivých informantů, který je pro jeho zahrnutí do výzkumného šetření nezbytný (Hendl, 2006). Informantům bylo také vyhověno v jejich žádosti o anonymitu, kdy na zachování jejich soukromí mají bezpochyby nárok. Proto byly rozhovory v zápisech anonymizovány, a bylo provedeno zahlazení místopisných údajů. I přes snahu o nezájatost může být rizikem výzkumu míra informovanosti autorky práce, s ohledem na skutečnost, že je také pracovnící OSPOD.

Mezi další rizika zvoleného výzkumného šetření lze zařadit výběr informantů, jejichž počet je poměrně nízký. Postoje a přístupy informantů nemusí vypovídat o stanoviscích všech pracovníků OSPOD, a nelze je nijak zobecňovat. Zvolené téma výzkumného šetření a podoba tazatelských otázek, mohla u některých informantů vyvolat obavy, pro něž nemuseli odpovídat zcela pravdivě, i přes příslib zachování jejich anonymity.

V neposlední řadě je zapotřebí uvést, že cílem sběru a následné interpretace získaných dat není hodnotit schopnosti pracovníků OSPOD využívat zákonem daná oprávnění, či úroveň plnění jejich zákonných povinností, ale zjistit, jak se pracovníci OSPOD v rámci svých kompetencí vypořádávají s překážkami při výkonu SPOD, případně poukázat na jevy překážející dobré praxi na OSPOD. Záměrem výzkumného šetření není ani posuzování poměrů na pracovištích OSPOD, či napadání nadřízených orgánů, nebo snad hledání chyb v příslušné právní úpravě. Výzkumné šetření bylo provedeno s vědomím složitosti systému péče o ohrožené děti, a se znalostí potřeby spolupráce mnoha zainteresovaných subjektů a jednotlivých lidských zdrojů.

6. Popis a interpretace získaných dat

Tato kapitola se věnuje popisu a interpretaci získaných dat, tedy vyhodnocení odpovědí jednotlivých informantů, kterými jsou vybraní pracovníci OSPOD. K tazatelským otázkám budou připojeny odpovědi vztahující se k dílčím výzkumným cílům, čímž bude dospěno k naplnění hlavního výzkumného cíle diplomové práce. Dílčí zjištění budou interpretována v jednotlivých podkapitolách dle stanovených dílčích cílů, které budou na závěr shrnuty. Interpretace jsou prokládány doslovnými citacemi informantů, které jsou zvýrazněny kurzívou a jsou uvedeny v uvozovkách. Jeden celý doslovný přepis rozhovoru (rozhovor s I4) je přílohou č. 1 této práce.

Pomocí kódování byly analyzovány zjištěné údaje, kdy k vypsaným tazatelským otázkám, byly vyhledány podobné pojmy v odpovědi informantů. Kvalitativní výzkumné šetření za použití polostrukturovaných rozhovorů se jeví jako vhodná volba pro sběr informací potřebných k vzhledu do daného tématu.

6.1 Interpretace výsledků vztahujících se k DVC1

Tento cíl je zaměřen především na zjištění, jaké překážky vnímají sociální pracovníci OSPOD při výkonu SPOD. První polovina tazatelských otázek se tedy zaměřovala na překážky, které informanti vnímají při výkonu své práce v oblasti příslušné legislativy, v oblasti administrativy, při přímé práci s klienty, ohledně dostupnosti navazujících služeb, spolupráce s dalšími odborníky, a v oblasti součinnosti s nadřízenými orgány a úroveň metodického vedení.

Dle výpovědí informantů vyplývá, že při poslední novele Zákona z roku 2021 vnímali zejména velkou nepřehlednost, nejasnost, nedostatek informací, a negativa absence přechodného období. Dále informanti vypověděli, že spatřují tři hlavní překážky s novelou Zákona o SPOD z roku 2021: zvýšení administrativy, rozdělení evidence dětí ohrožených a dětí, jimž byl OSPOD ustanoven opatrovníkem či poručníkem, a rozdělení pěstounské péče na příbuzenskou, nezprostředkovanou a zprostředkovanou. Jen jeden z informantů se zamýšlel nad změnou, kterou přinese novela Zákona až od 01.01.2025, kdy nebude možné umístit do ústavní výchovy dítě mladší 3 let, kdy uvedl I2: „*Co nás tíží asi nejvíc jsou přeplněné ústavy. Děti není kam dávat, málo pěstounů, ty kritéria jsou složitější a složitější a náročnější administrativně*“. Ostatní informanti také projevíli

obavy z toho, co přinese další novelizace Zákona, což značí jejich nedůvěru v zákonné ukotvení.

Informanti by spíše uvítali, aby se novelizace legislativy zaobírala snížením administrativního zatížení pracovníků OSPOD, vyvarovala se možné kolize s již zajetou Cochemskou praxí, a aby byla dána možnost podpory osvojitelských rodin, jakou mají rodiny pěstounské (v podobě doprovázení), neboť i v rodinách, kde bylo dítě osvojeno, dochází k selhávání této péče.

Dva informanti měli také vzhledem k délce své praxe na OSPOD potřebu vyjádřit se ještě k novelizaci, která změnila způsob práce na přelomu let 2014/2015, kdy byla určena místní příslušnost dle trvalého pobytu dětí, a také povinnost vypracovávat podrobné vyhodnocení a individuální plány ochrany dětí, přičemž obsah prvního ze jmenovaných dokumentů je v současné době dle vyjádření všech informantů zbytečně velmi obsáhlý. Formulář k podrobnému vyhodnocení z roku 2020, který pracovníkům OSPOD dodalo MPSV, a který je při práci s rodinami doporučován, je přílohou č. 2 této práce.

Dle výpovědí informantů je spisová dokumentace dlouhodobě vedena obsírně, přičemž administrativní činnost přibývá tak, že převažuje nad terénní prací s klienty. Někteří informanti dokonce uváděli, že množství spisů, které vedou, převyšuje maximálně povolený počet dle Standardů kvality SPOD, kdy například II uvedl: *„Se vším všudy vedu asi tak padesát spisů, do toho jsou teda ty děti prarodičů, zprostředkovaná PP, těch je teda víc, ty miminka mám, když se naroděj z porodnice, žadatele, ted' ještě nomka některý tady, takže řekl bych, že ted' aktivních prostě tak padesát“.*

Vedení spisové dokumentace se řídí směrnicí MPSV z roku 2013, dále si informanti dle svých vyjádření musí hlídat termíny, a uvádět děti do příslušných rejstříků. V neposlední řadě všechny informanty zatěžuje povinnost vypracovávat podrobné vyhodnocení ohrožených dětí a jejich rodin, které se musí pravidelně (nejdéle jednou za 6 měsíců) aktualizovat. Informanti se shodli na tom, že jsou spíše úředníci než sociální pracovníci, kteří vypracovávají spisovou dokumentaci zejména pro kontrolu nadřízenými orgány. Informanti se dále vyjadřovali v tom směru, že nevidí přínos v takto nastavených pravidlech pro vedení spisové dokumentace, respektive se zaobírali myšlenkou efektivity, kdy podle nich větší administrativní zátěž ohrožené děti a jejich rodiny nikam neposouvá.

Jeden z informantů ocenil, že při vedení spisové dokumentace dětí, jímž byl OSPOD ustanoven kolizním opatrovníkem, není zapotřebí od počátku roku 2022 vypracovávat vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny. Naproti tomu dle jiných informantů aktuální pravidla pro vedení spisové dokumentace, která byla nastavena v souvislosti s novelou Zákona z roku 2021, dokonce přinesla zhoršení v systému péče o ohrožené děti, kdy I6 uvedl tento příklad z praxe: „...na konci loňského roku bylo domácí násilí v jedné rodině, do toho se tam potom řešila úprava o děti, tak jsem to řešil já jako kanoví děti, do toho přišla ta úprava o děti, nějaký předběžko, byli jsme jmenováni opatrovníkem, takže v tu chvíli podle těch pravidel, já jsem to měl předat ideálně nějakému jinému ospodu, ale nakonec jsme se domluvili, převzal to tady kolega. No ale ty věci se tak prolínají, že on když pak byl u soudu, tak neměl všechny informace podstatný, nebo podstatný asi jo, ale takový ty podrobnosti, na který se ty rodiče potom odkazovali, jako třeba kde jsem vystupoval já, v roli toho pracovníka kan, takže zase takový potvrzení, že to asi není úplně správný... ten jeden konflikt, u kterýho byly ty děti, a vlastně proti tomu otci je rozběhlý trestní stíhání v jiné věci, a my tyhle informace nemáme a pak se to dozvídáme u soudu a člověk je tak trošku za pitomce“.

Podobnou zkušenost doplnil i další informant, který se ocitl v situaci, kdy neměl dostatečné informace při soudním řízení o dětech, které byly zároveň vedeny jako ohrožené, kdy I7 uvedl: „Je to kvůli tomu, aby se oddělily nějaký ty skutečnosti, aby si to každé vyřešil nějakým způsobem zvlášť, ale on to nikdo neodděluje. On to neodděluje krajskej soud, a on to neodděluje ani okresní soud tady, protože když jsem byl u krajského jednání, nebo i tady, tak oni ty trestní spisy měli. Pán žádal snížení výživného, na kraji to řešili, protože pán se samozřejmě odvolával, oni tam na něj vytáhli trestní spis, že přesně tam děti stalkoval, buzeroval, já nevím co, nejdřív ho tam seřvali, to samý bylo tady na tom okresním soudu, a pak se s ním teprve bavili o snížení výživného. Jo jako nikdo to neodděluje, tak nevím proč to mám jako oddělovat já. Vemte si, že by to dělali jiný ospody, a oni by o tom ale vůbec nic nevěděli. Všichni přijdou, promluvej si s dítětem, a řeknou, jo všechno v pořádku, dobrý. A on to je nějaký násilník, kterej tam tluče mámu před dětma, děti psychicky tejrany, bůhví co ještě jakoby, a tenhle ten člověk by tam měl rozhodovat, nebo i ta soudkyně by měla rozhodovat o tom, hele děti by řekly, my tam teda chceme, a ono by se tam dělo bůhví co jako. To mě teda nepřijde, že to udělal někdo chytře nějak jako“.

Z uvedených vyjádření informantů je patrné, že aktuální pravidla pro vedení spisové dokumentace kladou požadavek na oddělení rolí pracovníků OSPOD, což paradoxně může v praxi vést k ohrožení zájmů těchto dětí. Množství zpracovávané administrativy je bezpochyby časově náročné, a může ubírat pracovníkům OSPOD kapacitu pro přímou práci s klienty, což v konečném důsledku může zvyšovat míru ohrožení evidovaných dětí.

Dle výpovědí informantů bývá jednou z překážek při výkonu jejich práce neochota rodin spolupracovat s OSPOD, případně úroveň oné spolupráce. I6 uvedl: „*Nejčastěji to je když spolupracovat nechtějí, nebo když negují to, že je tu domluvená schůzka, nebo je tam i taková ta, takový ty předsudky vůči nám, jako sociálce, jak tomu říkají*“. Příklad z praxe uvedl I7: „*Mám takovou matku, který říkám, potřebuju za váma na návštěvu, protože jednou za tři měsíce vás mám navštívit, a ona mě řekne, jo přijďte a doma není no, klasika. Je, není, je, není, furt to mám takhle na střídačku, no*“.

Dále se informanti vyjádřili v tom směru, že vnímají zhoršující se postavení OSPOD ze strany rodičů, kteří si na pracovníky stěžují, a nejednají s nimi korektně, k čemuž I4 uvedl: „*Tady pak vyskakujou na ty úředníky, že taky už to není žádná autorita, že pak vlastně jsme pro ně řadoví*“. Jeden z informantů naopak uvedl, že vzhledem k tomu, že má srovnání z předchozího zaměstnání, které bylo v neziskovém sektoru, vnímá jakousi moc na základě pracovního zařazení do úřadu.

Při rodičovských sporech bývá dále překážkou snaha rodičů o manipulaci dětí, které se následně mohou stát ohroženými, k čemuž I2 uvedl: „*někdy neochota spolupráce ze strany rodičů a nejvíc je to spíš, že „já mám problém a vy ho vyřešte a vyřešte ho, tak jak to chci já“...Rodiče často bývají v jedné náladě tady, v jiné u soudu. Něco jiného řeknou tady, něco jiného tam, dítě stihnou zmanipulovat, at' jsou tady nebo tam*“. Informanti z řad pracovníků pro náhradní rodinou péči hovořili o analogickém problému, kdy někteří pěstouni mají osvojitelské tendence, a brání styku dětí s jejich biologickými rodinami.

Míra ochoty klientů spolupracovat s pracovníky OSPOD má významný vliv na splnění cíle SPOD, tedy zajištění bezpečí a ochrany dítěte. Informanti ve svých odpovědích popsali obvyklé situace, jež ztěžují spolupráci pracovníků OSPOD s rodinami, avšak jsou součástí jejich povolání, neboť nepracují pouze s dítětem, ale i s osobami v jeho okolí.

Navazující služby pro klienty SPOD, o nichž informanti hovořili, byly: sociálně-aktivizační služby pro rodiny s dětmi, organizace s pověřením k výkonu SPOD, poradenská zařízení, a ústavní zařízení. Odpovědi informantů na dostupnost navazujících služeb se lišily v závislosti na regionální oblasti, kde daný informant pracuje. Někde byla dostupnost hodnocena jako dostačující, jinde jako velice špatná.

Pěstounská péče je dle informantů jednou z mála oblastí, která je dobře zasítována, vzhledem k povinnému doprovázení pěstounů. Naopak je tomu u osvojení, kde absentuje dohled a podpora těchto rodin, například ve formě doprovázení, což dle informantů může vést k neúspěšnému poskytování péče dětem, jež nevyrůstají ve svých biologických rodinách. Informanti by také uvítali existenci nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v obvodě, kde pracují, přičemž upozorňovali na důležitost prevence, jež vzhledem k množství práce nejsou schopni zcela zajišťovat.

Všeobecná shoda panovala v otázce nedostatku kapacity diagnostických ústavů, což dokreslují slova I7: „*tak když jako třeba dítě má jít do diagnostáku, i na předběžko, a není tam pro něj místo, třeba i půl roku*“. O konkrétní případ týkající se nezletilé dívky, pro níž bylo obtížné zajistit podporu, se podělil I6: „*rozjela se u ní psychiatrická diagnóza, ostatně několik měsíců byla na psychiatrii, tak to bylo jediný zařízení, kam bylo možný jí v rámci toho systému umístit. Stejně tak že tam je i pedagogický personál. Zdravotní je tam zajištěná jednou týdně, že tam dochází psychiatr, psycholog. Ale vlastně v rámci celé republiky není jediný zařízení pro děti, které mají psychiatrickou diagnózu. Což mi přijde šílený*“.

Informanti se dále vyjadřovali k nejistému fungování neziskových organizací, poskytujících služby pro rodiny s dětmi, které jsou vesměs závislé na dotacích, a na financování obcí a krajů. I4 k tomuto uvedl: „*tady píšeme nějaký elaboráty, jakože jo, mají spoustu našich klientů, nikdo jinej tady není, ale stejně to je vlastně jakoby k ničemu*“. Ohledně kvality poskytovaných služeb informanti kladně hodnotili služby, které se klientům přizpůsobují, například tím, že za klienty dojíždí, případně je oceňovali, že jsou pro ně tzv. „prodlouženou rukou“. Za rizikové informanti považovali nahrazování některých chybějících služeb poskytovateli, které mají jinou náplň práce, a poskytovaná podpora pak nemusí dosahovat potřebné odborné úrovně.

Nedostatek poskytovatelů pomoci a podpory ohroženým dětem bezpochyby zvyšuje riziko jejich ohrožení, neboť dostupnost těchto služeb napomáhá k zajištění ochrany, kterou rodina, či jiné osoby odpovědné za výchovu, nejsou schopny poskytnout. Úlohou pracovníků OSPOD, stejně jako vybraných informantů, je koordinovat potřebnou odbornou péči dětem, jež ji potřebují, avšak tomuto úkolu lze jen těžko dostát, když klienty není na koho odkazovat.

Spolupracující odborníci, o nichž informanti hovořili, byly: Policie ČR, soudy, školy, lékaři a zdravotnická zařízení, a ústavní zařízení. Ohledně spolupráce s pracovníky ústavních zařízení neměli informanti žádných negativních připomínek, mimo toho, že naráží na kapacitní problémy.

Informanti se také kladně vyjadřovali ke spolupráci s opatrovnickými soudy, při nichž společně vykonávají Cochemskou praxi. Nevýhodu při spolupráci se soudy informanti spatřovali v době podávání návrhu na předběžné opatření, kdy jsou tyto řešeny dle rozpisu dosažitelnosti soudců. K tomuto I2 uvedl: „*Pohotovost, když potřebujeme předběžko ohledně dítěte a má to trestní soudce, tak tam nastává někdy u některých soudců problém*“. V praxi informantů pak dochází k situacím, kdy ohroženým dětem není včas poskytována adekvátní pomoc, což vede ke zhoršující se situaci těchto dětí. O spolupráci s Policií ČR informanti uvedli, že někdy vnímají tlak na jejich časovou dostupnost, a někdy také dochází k přehazování kompetencí z policistů na pracovníky OSPOD.

Nejvíce nevyjasněné kompetence jsou dle vyjádření informantů se školami, k čemuž I2 uvedl: „*Stále vymezujeme. Stále a dokola vymezujeme. Se školama asi nejvíc, tam si ujasňujeme ty kompetence jako tak v průběhu*“, a I7 se vyjádřil: „*Takovýto přenášení problémů na jiný instituce, tak to je taková klasika. Kolikrát jsem jim musel vysvětlovat, kdo má jaký kompetence, abychom všichni dělali v podstatě to, co dělat máme. Takže školy, jak který, s některejma lepší, s některejma horší. Dost jsem teda za začátku tady s tím bojoval, jako s těma kompetencema*“.

Informanti dále hovořili o obtížných situacích ve spolupráci s dalšími odborníky, kdy při jejich práci naráží na nedostatek informací z důvodu nepředávání informací, k čemuž I6 uvedl: „*Co se týče přenosu informací jsme limitovaný všichni, byť nám jde o stejnou věc. Stejný je to s lékařema, o všechno si člověk musí žádat, prolomuje tu mlčenlivost, a to*

mně přijde, že to tu naši práci hrozně ztěžuje. Jakože vlastně někdy je potřeba reagovat rychle, bez prodlení a narážíme tady na tu byrokracii. Víím, že třeba jsem měl kanový dítě v nemocnici, miminko, a šlo o propuštění, a ty lékaři mi říkali do telefonu: „ne, nemůžete ho vrátit tý mámě“ ... ale abych já od nich dostal tu zprávu, tak zase to bylo prodlení, muselo se to prolomit, policie ty zprávy už měla, my ne. Pak jsem dával předběžko, takže soudkyni jsem vlastně odkazoval na ty hovory, a kdo ty informace může poskytnout. Ale já jako ospodák, na kterýho se všichni obraceli, aby se to dítě domů nedostalo, tak jsem ty informace fakt neměl a vařil jsem na základě těch hovorů“.

Sdělení informantů potvrzuje nezvratný fakt, že řádná ochrana dítěte může být vykonávána pouze ve vzájemné spolupráci se všemi zainteresovanými subjekty. Proto je velmi důležité, aby kompetence všech aktérů byly jasně vymezeny, a zároveň aby členové takovéto multidisciplinární spolupráce měli povědomí o tom, jaká je náplň práce a pravomoci ostatních kolegů. Dle výpovědí informantů se pracovníci OSPOD stále dostávají do situací, kdy nastavení multidisciplinární spolupráce není zcela korektní. Příkladem hovořícím za vše může být fakt, že někteří aktéři nereflektují, že postupování informací ohledně dítěte nestačí říci jen ústně, ale je důležité, aby jej pracovník OSPOD obdržel i v písemné formě.

Při poslední tazatelské otázce k prvnímu dílčímu cíli se informanti vyjadřovali jednak k součinnosti s vedoucími pracovníky, s vedením příslušného obecního úřadu, a jednak ke spolupráci s příslušným krajským úřadem. Odpovědi informantů vztahující se ke spolupráci v rámci obecního úřadu se lišily v závislosti na pracovišti, kde daný informant pracuje. Někteří informanti tak vnímali dobrou atmosféru na pracovišti, kde jsou jim jejich vedoucí pracovníci oporou, a jiní informanti naopak hovořili o nedostatečné podpoře ze strany vedení daného pracoviště, kde je dlouhodobým problémem fluktuace pracovníků OSPOD, a neobsazená pracovní místa. K tomuto se vyjádřil I1, který pracuje na OSPOD, kde by mělo být osm pracovníků: *„Tak vedení na ospodu je, řekl bych, že se pracovníci tady na ospodu nepodporují v té práci. Že vzhledem k tomu, že nás je tady málo, a zůstávají tady standardně dva pracovníci plus vedoucí, tak že by tady byla nějaká podpora těch pracovníků, finanční tak to už vůbec ne teda. A za tu práci co tady odvádíme, by si nás i to město mělo víc vážit. Protože jsme výkon státní*

správy, jsme tedy řízený zvláštním zákonem, a že nás tady nechali v tom počtu pracovníků na množství tý práce, a nikdo to neřešil“.

Ohledně spolupráce s příslušným krajským úřadem se informanti vyjadřovali vesměs negativně, kdy poukazovali na nedostatečné metodické vedení. Informanti shodně popsali, že krajský úřad pořádá porady, přičemž informace, které na poradách zaznívají, jsou následně přeposílány prostřednictvím e-mailů. Komunikaci s krajským úřadem informanti označovali za nepřehlednou, kdy se jim dostává nejasných odpovědí na jejich žádosti o metodickou podporu. K tomuto I7 uvedl: *„Tak jako někdy, ale málo kdy, teď jsem třeba volal na ten kraj, když se něco potřebuje, tak občas tam málokdy, ale občas tam volám, někdy tak ze začátku to bylo takový jakože „dejte nám to písemně“, tak jako dalo se to písemně, a kolegyni dodnes neodpověděli, dodnes a to jsem tady osm let. Takže asi takhle, a ačkoliv byli urgováni, ale to je jedno... Takže to jako taky není dobrý samozřejmě, ale teď se to trošku jako zlepšilo. Ale zlepšilo ve stylu: „já si myslím, že asi takhle“.* Slovo *asi*, jako *tak* buďto je to *asi* *poloprázdný*, nebo *asi* jako *poloplný*...“

V praxi se I7 dále setkal s touto konkrétní situací: *„já jsem sice s paní z kraje, nebudu jí jmenovat, tak jsme se jako bavili, protože někde říkala, nebo psala to vlastně do mailu, at' někde voláme, at' se ptáme, že jsou vlastně naše metodický vedení, tak jsem s ní mluvil, hovořil jsem s ní asi třičtvrtě hodiny, probrali jsme to, co jsme potřebovali, jako dobrý, pak jsem jí potkal někde na nějakým školení, ...a ona říká, no už mi nevolejte, už mi volaj všichni, a že už toho je na ní taky moc. No ale na nás taky taky, že jo.“*

Výpovědi některých informantů poukázali na negativní jev v praxi SPOD, kterým je fluktuace pracovníků, která může souviset i s dalším zmíněným tématem, jímž je nedostatečné finanční ohodnocení sociálních pracovníků. Potenciální uchazeči o zaměstnání jsou dle sdělení informantů nedostatečně motivováni k nástupu na OSPOD, a jejich zájem o výkon této profese může být snižován nároky práce, k nimž někdy patří i nízká úroveň metodického vedení, na základě něhož si informanti nejsou jisti svými pracovními postupy. Vysoká míra fluktuace s sebou také může dle informantů nést neznalost klientů a jejich situace, v důsledku přetížení stávajících pracovníků OSPOD, a pokud na tuto skutečnost jejich nadřízené orgány adekvátně nereagují, stává se pracovní prostředí pro pracovníky OSPOD neúnosné.

Shrnutí DVCI

Při rozhovorech s informanty byla odkryta řada problémů překážející řádnému výkonu SPOD. Informanti upozorňovali na nedostatek informací k novele Zákona z roku 2021, která nestanovila přechodné období, dále na zvyšující se administrativu, a na rizika rozdělení rolí pracovníků OSPOD při práci s dětmi ohroženými a s dětmi, kterým byl OSPOD jmenován zpravidla kolizním opatrovníkem. Dalšími překážkami při zajišťování ochrany dětí jsou dle informantů neochota rodin spolupracovat, manipulace dětí ze strany pečujících osob, či nedostatečné kapacity navazujících služeb, ústavních zařízení a špatně nastavená multidisciplinární spolupráce. V poslední řadě informanti naráží na chybějící subvenci ze strany vedení, a nedostatek metodické podpory ze strany nadřízeného orgánu.

Vydefinované překážky v praxi SPOD jsou příčinami zátěže informantů při přímé práci s klienty, na níž nebývá dostatek času, což může vést k neznalosti klientů, a případnému nekvalitnímu vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny. Informanti hovořili o svých pracovních zkušenostech, jejichž součástí bývá i nevědomost, jak v určitých situacích jednat, což může negativně ovlivňovat naplnění cíle SPOD, tedy zajištění ochrany dítěte. Témata, která přinesly rozhovory s informanty, mohou být také důvodem, proč je o povolání pracovníků OSPOD nevalný zájem. V dalších otázkách byli informanti tázáni na možné způsoby, jak lze překážkám v práci, na něž informanti upozorňovali, předejít, případně jaké postupy informanti uplatňují při již vzniklých limitujících podmínkách pro výkon jejich profese.

6.2 Interpretace výsledků vztahujících se k DVC2

Druhým dílčím cílem tohoto výzkumného šetření bylo zjistit, jak se sociální pracovníci OSPOD vypořádávají s překážkami při výkonu SPOD. Druhá část výzkumných otázek směřovala na nástroje, metody práce či pracovní postupy informantů při setkávání se s překážkami při výkonu SPOD. Informanti se ve svých odpovědích vraceli k již vydefinovaným překážkám při jejich práci, a upřesňovali, jak se s nimi vypořádávají.

V odpovědích informantů na otázku týkající se opor při překonávání překážek vzniklých novelizací legislativy byla nejčastěji uváděna školení, která informanti absolvují v rámci plnění povinnosti průběžného vzdělávání pracovníků OSPOD, a která jsou jim oporou při orientaci ve změnách vzniklých novelizací Zákona. Na zmiňovanou nepřehlednost,

nejasnost či nedostatek informací ohledně změn vzniklých novelizací Zákona o SPOD účinných od 01.01.2022 tedy informanti reagovali způsobem, který je v rámci jejich kompetencí možný, a vzhledem k absenci přechodného období také vysoce žádoucí. Krajský úřad, který je zodpovědný za metodické vedení OSPOD, za oporu neoznačil ani jeden z informantů, přičemž odkazovali pouze na to, že jim krajský úřad přeposílá informace z MPSV.

Dále informanti uváděli, že jim velmi pomáhá kolektivní sdílení, díky němuž si mohou vyjasňovat změny, která přinesla nedávná novela Zákona, přičemž nejvíce v tomto směru rezonovalo téma rozdělení práce s dětmi ohroženými, a s dětmi, kterým byl OSPOD jmenován zpravidla kolizním opatrovníkem. I4 k tomuto uvedl: *„no já myslím, že pro nás bylo nejdůležitější, že takhle každý ráno se s kolegama sejdem, a řeknem si prostě, co má kdo za tíž, a kdo by to, jak by to řešil. Když dojdeme ke shodě, tak v pohodě, a když nedojdeme ke shodě, tak se znova začneme hrabat v těch zákonech, a znova si řeknem, jak tomu kdo rozumí, než dojdeme k něčemu. A popřípadě si zavoláme kolegům z jiných ospodů. A pak jako kde je nejvíc, kdo souhlasí tady s tou možností nejvíc, tak to uděláme. Jako není vlastně u těch věcí, co řešíme, tak nejsou jasně daný návody, takže je to podle našeho nejlepšího vědomí, aby prostě to dítě se mělo dobře. Tak vlastně všichni jednáme v tom nejlepším, ale není tam přesnej návod, tak to je možná to úskalí“.*

Udržování přehledu v dané legislativě informanti označili za nezbytné, ač zároveň přiznávali, že v mnoha ohledech stále tápou. Jeden z informantů si při odpovídání sám našel další způsob, jak se lze s překážkami vzniklými novelizací Zákona vypořádávat, kdy I6 uvedl: *„Oporou tady v tom hodně je jeden kolega, který bych řekl ty zákony má nastudovaný a odkazuje se na to, ale to zas je o nějakým osobním, že to já to úplně... když to nepotřebuju tak... to by možná mohla být nějaká zpětná vazba pro mě, že bych se měl věnovat i samostudiu“.*

Informanti z řad pracovníků pro náhradní rodinnou péči se ještě vyjadřovali k tématu rozdělení pěstounské péče na zprostředkovanou a nezprostředkovanou, kdy opakovaně poskytují poradenství pěstounům stran dávkového systému, v němž se také musí umět vyznat. Orientace v příslušných právních předpisech je pro poskytování SPOD klíčová, a jak informanti vypověděli, existuje řada způsobů, jak si lze potřebné znalosti osvojit.

Dle odpovědí informantů je s ohledem na obsáhlost spisové dokumentace nejsnazším řešením její vedení v minimálním rozsahu. Jeden z informantů byl celkem skeptický, kdy I1 uvedl: „*Já se s tím vypořádávám špatně. Jak to řeším... tak že zvládnu to, co zvládnu. No prostě dělám jenom to nejmtnější, tak jak nám řekli z vedení, takže prostě to nezvládám... Tu spisovou dokumentaci jako nedodělám, nebo dodělám jenom to nejmtnější*“.

Další z informantů se podělil o myšlenku, jak lze obejít povinnost rozdělení spisové dokumentace dětí, jímž byl úřad ustanoven kolizním opatrovníkem, a zároveň se jedná o děti ohrožené, neboť spatřuje kolizi v ochraně zájmů těchto dětí. Prakticky by tento informant ponechal klíčovými pracovníky ohrožených dětí i jejich účast při soudních řízeních týkajících se těchto dětí, a pouze pro kontrolu z krajského úřadu by do spisové dokumentace uváděl, že se jednání zúčastňoval jiný kolega.

Dále informanti zmiňovali, že se zúčastnili různých školení k vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny a k individuálním plánům ochrany dítěte, které pro ně byly v jádru užitečné. Dle názoru většiny informantů však není možné věnovat se těmto dvěma stěžejním dokumentům ve spisové dokumentaci dětí tak důkladně, jako jim bylo ze strany školitelů předloženo, a to právě s ohledem na nedostatek času v důsledku pracovního vytížení. Povinnost vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny, a vytvářet následný individuální plán ochrany dítěte označil za vhodný nástroj I4, kdy uvedl: „*Někdy samozřejmě když pak je v nebezpečí to dítě, tak někdy se to naplňuje krásně, že opravdu sami vidíme v tom smysl*“.

Ve snaze usnadnit si vypracování podrobného vyhodnocení, se na jednom z pracovišť uskutečnilo školení na míru, kdy I6 uvedl: „*My jsme si dokonce sami tady s tou naší saskou udělali školení, kde nám byla školitelka, a vyloženě jsme se to snažili napasovat tady na tu naši spolupráci konkrétní, jakým způsobem si můžeme být nápomocní při tom vyhodnocení. Ale úplně se to do praxe nepromítlo, protože pak přišel kovid*“.

V souvislosti s výkonem SPOD v době zavedených protiepidemiologických opatření proti viru Covid-19, poukazovali někteří z informantů na přínos práce z domu, kterou bylo možné využívat. K tomuto I4 uvedl: „*My jsme tak jakoby, taky jsme to hodnotili s kolegama, vlastně jak bylo období kovidu, tak jsme měli houmofis, a přišlo nám to jakoby ten den, na dodělání si doma v klidu, kdy tady nikdo neťuká na dveře, nezvoněj*

telefony, a že člověk si tam sednul, a fakt úplně si to dodělal s těma podkladama v tom podrobnku, že vlastně to bylo hodně dobrý“.

K otázce ohledně vedení spisové dokumentace dále informanti hovořili o důležitosti konzultace s dalšími pracovníky OSPOD, případně s vedoucími pracovníky. K tomuto se vyjádřil I5, když uvedl: *„tak hlavně asi zkušenější kolegové, že si takhle jako radíme navzájem, a tak spisovou směrnici, že si vezmem, jak se to má dělat správně, a pak na oddělení si ujednotíme, jak to teda budeme nebo nebudeme dělat“.*

Informanty zmiňované vedení spisové dokumentace v minimálním rozsahu může znesnadňovat výkon SPOD při časté fluktuaci pracovníků, kdy noví pracovníci OSPOD nebudou mít k dispozici potřebné informace o klientech. Zajímavé zjištění přineslo vyjádření informantů k možnosti využití homeoffice, která pracovníkům OSPOD umožnila dokončit administrativní úkony, na něž v běžném pracovním dni v kanceláři není kvůli nedostatku soukromí čas. Informanti opět hovořili o vzdělávání prostřednictvím školení k vedení spisové dokumentace, a v neposlední řadě podotkli, že komunikace v rámci pracovního týmu je v tomto směru nepostradatelná.

Neochota spolupracovat s pracovníky OSPOD, či neupřímné jednání ze strany klientů, je jednou ze zásadních překážek při ochraně dítěte. Při přímé práci s klienty se informanti setkávají s předsudky ohledně jejich náplně práce, čemuž lze dle vyjádření informantů předcházet zejména edukací rodin s dětmi. Dále informanti uváděli, že se s klienty snaží opakovaně jednat, a vymezovat podmínky spolupráce, přičemž komunikace musí být vždy přizpůsobena každému individuálně.

Pokud se nedaří spolupráci s klienty nastavit domluvou, přibírají informanti k daným případům i další odborníky, k čemuž I2 uvedl následující: *„Pokoušíme se je poslat k odborníkům, když to nejde u nás, k nějaké neziskové organizaci, k nějaké dohodě, komunikaci, zlepšení komunikace“.* Spolupráce s dalšími subjekty je dle vyjádření informantů také velmi potřebná při rodičovských sporech, kdy může docházet k manipulaci dětí ze strany rodičů, pročez jsou rodiny často odkazovány do poraden pro mezilidské vztahy, k psychologům, případně k mediátorům.

Výchovná opatření nevyužívá při své práci žádný z informantů, přičemž důvody shrnul I4: *„je teda pravdou že my teda žádný opatření, jakože bysme tady dávali nějaký pokuty,*

správní řízení, to prostě u nás se neděje. Takže asi tady nějaký nástroj bysme měli, ale říkám není používanej, což si myslím, že je opravdu škoda. Důvod je, že to tady vlastně nikdo neumí. Nikdo to neumí, prostě se to nevede, asi nemáme takovej úplnej tlak, že by se to mělo dělat, že prostě se to nejeví... Mluví se o tom, že prostě jo, někdo z nás tady si zajede na to školení, zaučí ostatní, a asi nějakým způsobem takhle do budoucna, a budeme mít nástroj, který bude platit na lidi. I když si nemyslím, že to bude úplně světoborný, jako dát pokutu lidem, který jí stejně nezaplatí, a vlastně ty co prostě nebudou spolupracovat, ty nebudou spolupracovat ani pod pokutou. Asi to jako, teď jsem si vlastně odpověděl, že to stejně nepomůže, ale asi že tady ten nástroj jako máme, nepoužíváme, ale ani tak si nemyslím, že by to nějak pomohlo“.

Informanti dále hovořili o metodách práce, které zpravidla vyžadují spolupráci s dalšími odborníky, a kterými jsou případové a rodinné konference. Pořádání těchto konferencí označil I4 za přínosné i z hlediska kontroly nadřízeným orgánem, kdy uvedl: *„děláme případový konference, když nepotřebujeme narychlo, tak tady máme sjednanou jednu facilitátorku, ale když potřebujem narychlo, tak těžko se nám daří s ní domluvit nějaký termín, že vlastně pak jsou takový ty případovky jakoby v tý naší gesci, kdy teda jeden pracovník moderuje, zbytek pomáhá. A nebo pak ještě ta rodinná konference, ta mi přišla docela fajn, že je to takový, jako opravdu ať se sejde celá rodina, ať se domluví, že to je taky jakoby dobrej nástroj, asi Řekl bych, že čím dýl tady jsem, tak tím víc se využívaj, tady ty konference. Osvědčily se, a je to pro nás jakoby i do spisu dost dobrá věc, jakože ano, prostě takhle je to správně, oslovili se všichni, co maj, je to v tom nejlepším zájmu. Hledali jsme, co jsme mohli. Jako po všech stránkách je to dobře“.* Ohledně využití služeb facilitátora, který nepracuje na daném OSPOD II uvedl následující: *„Jo, ale je lepší když do toho případu vstoupí někdo cizí, ne z toho OSPODu, někdo kdo ty lidi nezná“.*

Pro zkvalitňování spolupráce s klienty informanti dle svých vyjádření využívají součinnost poskytovatelů služeb, a dalších odborníků, kteří bývají přizváni i na setkání koordinovaných pracovníky OSPOD, jimiž jsou nejčastěji případové konference. Při případné neochotně rodin spolupracovat s OSPOD reagují informanti jen některými způsoby, který jsou jim v rámci jejich kompetencí Zákonem o SPOD uloženy. Je otázkou, zda ukládání výchovných opatření skutečně vede k lepšímu nastavení spolupráce s rodinou, avšak v individuálních případech se tato legislativní opora pracovníků OSPOD může projevit jako přínosná, a proto by se jí informanti neměli zcela vyhýbat.

Z výpovědí informantů vyplývá, že nejisté fungování neziskových organizací, zvyšuje riziko neodborně poskytované pomoci, což vyvíjí tlak na činnost pracovníků OSPOD, kteří musí s rodinou pracovat intenzivněji. I4 na otázku ohledně vypořádávání se s nedostatečnou kapacitou navazujících služeb uvedl následující: „*no vlastně nic, jako nic se s rodinama neděje, když služby nejsou, a o to víc, OSPOD tam musí docházet, takže je to opět zátěž naše. A není v našich silách jim tady pomáhat s těma asistovanejma kontaktama, a doprovázet je na úřady, vyplňovat s nima papíry, nevím, asi to není úplně možný, ale to asi bude vidět i z různých statistik, že prostě ty čísla nám rostou, jakoby těch spisů“.*

Informanti se při této otázce zamýšleli, jak mohou klienty podpořit, přičemž I2 uvedl toto: „*když je třeba nedostatečná kapacita diagnostického ústavu, tak to řešíme různým poradenstvím, psychologama, poradnami, terapiema, doporučením pro ty rodiny, dokud se místa neuvolní“.* V odpovědích informantů byly zaznamenány rozpory, kdy na jedné straně poukazovali na rizika nahrazování některých chybějících služeb poskytovateli, kteří mají jinou náplň práce, a poskytovaná podpora pak nemusí dosahovat potřebné odborné úrovně, a na straně druhé nevěděli, jak jinak klienty podpořit, než jim zajistit alespoň nějakou náhradní službu.

V neposlední řadě informanti kladli důraz na důležitost dobrých vztahů ať už s pracovníky sociálně-aktivizačních služeb, pracovníky organizací s pověřením k výkonu SPOD, nebo s pracovníky poradenských či ústavních zařízení, neboť úroveň spolupráce s těmito subjekty má podle nich nemalý vliv na včasné poskytnutí pomoci klientům. Toto tvrzení podotkl ve své odpovědi I6: „*jak jsme se víc poznali, tak je ta vstřícnost na všech stranách větší, o tu spolupráci oni se snaží. Že když je to opravdu akutní, tak se snaží nám vyjít vstříc, ale je to na té osobní rovině“.*

Ochrana dítěte klade nároky na kapacity všech zainteresovaných subjektů, a pokud v systému některý z důležitých aktérů chybí, přistupují pracovníci OSPOD, jakožto koordinátoři případů, k dočasným řešením. Vztahy mezi spolupracujícími subjekty umožňují koordinaci dostupných služeb, se záměrem společného nalezení vhodného řešení pro klienta s jeho vlastním zapojením. Rozhovor jako základní nástroj při jednání

s klienty je dle vyjádření informantů často užívanou metodou při poskytování podpory rodině a dítěti v jejich situaci.

Za největší nástroj pro vypořádávání se s překážkami při součinnosti s dalšími odborníky informanti označovali komunikaci, díky níž mohou vymezovat jednotlivé kompetence. Aby se předešlo situacím, kdy jeden subjekt neví, co má na starosti druhý, a naopak, musí být dle názorů informantů od počátku dobře nastavená vzájemná spolupráce. Dle výpovědí informantů je nejsnazší cestou společné setkání, během nějž si jednotlivé subjekty navzájem mohou říct, kdo za co a za jakých okolností zodpovídá.

Spolupracující odborníci z řad policistů, soudců, lékařů, učitelů, psychologů, či pracovníků neziskových organizací nebo ústavních zařízeních mohou dítě a jeho situaci vnímat jinak, avšak při poskytování ochrany dítěti je zapotřebí jednat v co největší shodě. Všichni informanti se shodli na tom, že vzhledem k tomu, že působí v relativně malých regionálních oblastech, je možné se téměř s každým z odborníků osobně setkat, a vyjasňovat kompetence s každým subjektem zvlášť.

V souvislosti se součinností OSPOD se školami, z jejichž stran dle výpovědí informantů dochází nejčastěji k přehazování kompetencí, uvedl I5 jako možnost využít pomoc od dalšího subjektu: *„tak asi pedagogicko-psychologická poradna, nám v tomhle nectom bývá hodně nápomocná, a tak spíš tak jako vykomunikováním s vedením té školy, nebo té organizace, která na nás přehazuje ty jejich kompetence“*. Informanti ve svých odpovědích kladli důraz na princip multidisciplinární spolupráce, která je podle jejich vyjádření základním kamenem v systému ochrany dítěte.

Pojem komunikace hojně zazníval v odpovědích informantů, kteří si fungující spolupráci s dalšími odborníky bez řádného vymezení kompetencí na všech stranách nedokážou představit. Při procesu formulace mezi náplně práce jednotlivých subjektů může být dle sdělení informantů přínosné přizvání prostředníka, případně pravidelné sdružování odborníků v oblasti ochrany dětí.

Odpovědi informantů na otázku ohledně postupů uplatňovaných v rámci překonávání překážek při součinnosti s nadřízenými orgány byly různorodé, přičemž jeden

z informantů uvedl jako východisko možnost změny zaměstnání. Ostatní informanti se již ve svých odpovědích zaobírali aktivními způsoby, jak pracovat s překážkami při součinnosti s nadřízenými orgány, aniž by měnili místo pracoviště.

Co se týče spolupráce s příslušným krajským úřadem, několik informantů uvedlo, že ve snaze předejít detekování chyb při kontrole nadřízeným orgánem, uplatňují jako nástroj samotnou spisovou dokumentaci, kterou se snaží co nejlépe doplnit o podstatné informace. I4 k tomuto uvedl: „ze začátku jsem první jakoby jednal, aby to dítě bylo v pořádku, aby to všechno bylo takhle v cajku, aby bylo zabezpečený a to, a teď vlastně se to začíná obracet, že prostě jednáme tak, abychom měli tu spisovou dokumentaci v pořádku, abychom byli ochráněný, abychom nebyli popotahovaný, aby nebyly stížnosti, a pak jako kouknu teda na zbytek. Šílený že?“. Analogický postup uplatňuje i další informant, který ve spisové dokumentaci uvádí zdroj metodických opor, I2: „Napišu do spisové dokumentace, že na základě komunikace s KÚ bylo doporučeno to a to, protože to není můj názor, ale názor někoho jiného, takže já to odůvodním v tom úkonu. Takže jedním z těch nástrojů může být i ve finále spisová komunikace i když je jí hodně“.

O konkrétní příklad z praxe náhradní rodinné péče, kdy obsáhlejší vedení spisové dokumentace napomohlo zlepšení situace dítěte, se podělil I1, když uvedl: „oni prostě nechtěli zprostředkovat náhradní péči tomu dítěti, jak jsem ho tam dával, ale nakonec jsem tam to dítě nahlásil s obsáhlejší spisovou dokumentací i s fotografií toho chlapce... takže když jsem tam napsal, že opravdu není umístitelnej do toho zařízení, kde je hodně dětí, že by si zasloužil tu individuální péči, tak mi vyšli vstříc a našli pěstounku. Takže jedna z těch cest je asi dobře popsat tu situaci třeba...“.

Vzhledem k tomu, že všichni informanti uváděli, že považují metodickou podporu za nedostatečnou, bylo zajímavé zjišťovat, jak postupují v případech, kdy jim nadřízený orgán nedá jasné stanovisko. Hlavním nástrojem je v této oblasti opět komunikace, ať už mezi kolegy v rámci jednoho pracoviště, tak sdílení praxe s dalšími OSPOD, k čemuž I6 uvedl: „když nám ve finále neodpoví kraj, nebo ne tak abychom z toho byli moudří, tak jsme se obraceli přímo na ministerstvo. Když to jsou takový věci menší tak i v rámci dalších ospodů, to jsou spíš takový praktický věci“.

Informanti dále zmiňovali vlastní vyhledávání různých opor, kdy se snaží jednat v nejlepším zájmu dítěte, avšak někdy se jedná o tzv. postup pokus – omyl. Pracovníci

OSPOD se dle výpovědí informantů mohou zejména opírat o informace, které jsou součástí spisové dokumentace, o zkušenosti z praxe SPOD, případně o stanoviska MPSV.

Shrnutí DVC2

V návaznosti na odhalení překážek vyskytujících se v praxi pracovníků OSPOD, byly s informanty pojmenovány postupy, které jsou uplatňovány při vypořádávání se s vybranými limitujícími situacemi. Pro zvyšování odbornosti v oblasti SPOD informanti využívají zejména semináře a školení k tématům, v nichž by se rádi více orientovali, a mohli tak lépe plnit své pracovní povinnosti, a zároveň aby mohli poskytovat svým klientům profesionální pomoc.

Vedení spisové dokumentace v minimálním rozsahu se dle výpovědí informantů nakonec neukázalo jako vhodné řešení při vypořádávání se s nadměrnou administrativou, které pracovníky bezpochyby zatěžuje. Obsah spisů totiž může být jednak oporou pro pracovníky OSPOD při hájení nejlepšího zájmu dítěte, a jednak může sloužit jako ochrana pro samotného pracovníka v případech, kdy např. pracovní postupy pracovníka OSPOD rozporuje rodina dítěte, a na pracovníka je podána stížnost k nadřízeným orgánům. K tomuto tématu informanti kvitovali možnost využití práce z domu, která jim přinesla ničím nerušené prostředí na administrativní činnost.

Při překonávání překážek ve spolupráci s klienty informanti uplatňují zejména své komunikační dovednosti, kdy se rodiny s dětmi snaží edukovat, k čemuž se mnohdy vyplácí přizvat další odborníky, případně uspořádat společná setkání. Ohledně smyslu ukládání výchovných opatření informanti projevovali jistou nedůvěru, která však mohla pramenit z nedostatku jejich zkušenosti, a v tomto ohledu pro ně může být výzvou obohatit své profesní kompetence o tento nástroj.

Kolektivní sdílení a předávání zkušeností s pracovníky z dalších OSPOD uváděli informanti jako často využívané opory v jejich práci, stejně tak jako udržování dobrých vztahů s dalšími odborníky spolupracujícími při ochraně dítěte. V neposlední řadě informanti kladně hodnotili utváření multidisciplinárních týmů, do nichž se začleňují, což přispívá ke zvyšování povědomí o rámci kompetencí zapojených aktérů.

6.3 Shrnutí výsledků výzkumné části

Hlavním výzkumným cílem empirické části této diplomové práce bylo zjistit, jak pracovníci OSPOD uplatňují své kompetence při zvládnání překážek při výkonu SPOD. Hlavní výzkumný cíl byl zjišťován pomocí dvou dílčích výzkumných cílů, kdy nejprve bylo zjišťováno, jaké překážky vnímají sociální pracovníci OSPOD při výkonu SPOD, a následně bylo zjišťováno, jak se sociální pracovníci OSPOD vypořádávají s překážkami při výkonu SPOD. Pro účely tohoto výzkumného šetření byla zvolena kvalitativní metoda, kdy byly provedeny polostrukturované rozhovory s vybranými sociálními pracovníky OSPOD.

Tazatelské otázky k prvnímu dílčímu výzkumnému cíli vedly k pojmenování možných překážek, s nimiž se informanti ve své praxi setkávají. Bylo zjištěno, že v oblasti právního rámce SPOD sociální pracovníci vnímají nejasnost, nepřehlednost, nedostatek informací a absenci přechodného období při nedávné novele Zákona o SPOD, což ztížilo výkon jejich povolání. Dále pracovníci SPOD spatřují negativní změny zahrnující zvýšení administrativy, rozdělení evidence dětí v § 6 a dětí, kterým byl OSPOD jmenován opatrovníkem či poručníkem, a rozdělení pěstounské péče na zprostředkovanou a nezprostředkovanou. Byla zaznamenána také nespokojenost některých pracovníků OSPOD s předchozí významnou novelizací Zákona, a obavy z chystaných změn legislativy, včetně již ukotvené nemožnosti umístění dětí mladších tří let do ústavních zařízení od 01.01.2025, což předpokládá navýšení kapacit náhradní rodinné péče. Ohledně evidence dětí a vedení spisové dokumentace pracovníci OSPOD upozorňují na obsáhlost zpracovávané administrativy, zejména na pojetí podrobného vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny, a možnou kolizi v ochraně dětí kvůli již zmíněnému rozdělení spisové dokumentace dle vykonávaných rolí pracovníků OSPOD. Při přímé práci s klienty sociální pracovníci naráží na neochotu ke spolupráci, zhoršující se jejich profesní postavení, a na manipulaci dětí ze strany dospělých osob odpovědných za jejich výchovu. Sociální pracovníci také spatřují překážky v síti služeb, kdy evidují chybějící služby, případně nedostatek kapacit, kvůli čemuž dochází k nahrazování potřebné pomoci dočasnými podporami. Ve spolupráci pracovníků OSPOD s dalšími odborníky dochází k přenášení odpovědnosti v souvislosti s neznalostí kompetenčního rámce, a v neposlední řadě pracovníci OSPOD vnímají nedostatečnou podporu metodického vedení, fluktuaci v praxi SPOD, a špatné finanční ohodnocení sociálních pracovníků.

Druhý dílčí výzkumný cíl byl zjišťován pomocí tazatelských otázek zaměřených na pracovní postupy, používané nástroje, metody a opory při vypořádávání se s detekovanými překážkami při výkonu SPOD. Bylo zjištěno, že sociální pracovníci v rámci povinného vzdělávání absolvují školení ke změnám v zákonném ukotvení, a k pravidlům pro vedení spisové dokumentace, a ve spolupráci s dalšími pracovníky OSPOD sjednocují své poznatky, čímž si udržují přehled v dané problematice. Za užitečný způsob práce lze považovat využití homeoffice, což by mohla být jedna z cest ke splnění povinnosti vést spisovou dokumentaci v požadovaném rozsahu. Komunikace byla nejčastěji zmiňovanou oporou při překonávání problémů při výkonu SPOD, ať už ve vztahu ke klientům, nebo k dalším spolupracujícím subjektům. Dalšími užívanými nástroji byly edukace klientů, fungující multidisciplinární spolupráce, či dostatečně zaznamenaná situace dítěte a jeho rodiny. Případové či rodinné konference jakožto metody pro práci s ohroženými dětmi se ujaly v praxi pracovníků OSPOD, neboť napomáhají vnášet světlo do další spolupráce s rodinou. Dobrá praxe při výkonu SPOD je založena na kvalitních vztazích s dalšími odborníky, kdy si vzájemně vychází vstříc, a komunikují o rámci kompetencí zainteresovaných aktérů. Ve snaze nalezení opor v případech nejasných pracovních postupů, které nejsou metodicky upraveny ze strany nadřízeného orgánu, sociální pracovníci oceňují možnost obrátit se na kolegy i z dalších OSPOD, případně konzultují individuální kauzy s pracovníky MPSV.

Při zpracování jednotlivých dílčích výzkumných cílů bylo zjištěno, že pracovníci OSPOD uplatňují jejich kompetence v různé míře a s ohledem na závažnost překážky, s níž se v rámci výkonu svého povolání vypořádávají. Po souhrnném zhodnocení stanovených dvou výzkumných dílčích cílů lze zhodnotit výsledky provedeného výzkumného šetření ve vztahu k hlavnímu výzkumnému cíli, kterým bylo **zjistit, jak pracovníci OSPOD uplatňují své kompetence při zvládnutí překážek při výkonu SPOD**. Kompetence ve smyslu zákonných pravomocí pracovníci OSPOD neuplatňují v plném rozsahu, s ohledem na časovou náročnost, nedostatek kapacit, strach z byrokracie, z důvodů rigidity, či administrativní složitosti svěřených opatření. Zákonodárcem uložené kompetence pracovníků OSPOD lze využívat zejména za značné invence jednotlivých sociálních pracovníků, jež realizují své pracovní závazky díky svým vnitřním kvalitám, a na základě osvojení potřebných znalostí a dovedností. Pracovníci OSPOD tedy při zvládnutí překážek při výkonu SPOD uplatňují své kompetence částečně, s ohledem na

jejich pracovní podmínky, osobní nastavení, a další vlivy. Výzkumné šetření přineslo poznání, že za úspěšným uplatňováním kompetencí pracovníků OSPOD stojí absolvování vzdělávání v oboru, osobnost daného pracovníka a jeho zájem o zvyšování znalostí, komunikační dovednosti pracovníků OSPOD, schopnosti týmové spolupráce, a přístup k začleňování do multidisciplinární spolupráce. Na základě výše uvedeného lze uvést, že provedené výzkumné šetření bylo úspěšné, a stanovený hlavní výzkumný cíl byl naplněn.

Diskuze a závěr

Zvolené téma diplomové práce umožnilo nahlédnout do problematiky výkonu SPOD na úrovni obcí s rozšířenou působností. Cíle této práce si kladly za úkol zjistit, jakými oprávněními disponují, a zároveň jakými povinnostmi jsou vázáni pracovníci OSPOD, a jak uplatňují své kompetence při zvládání překážek při výkonu SPOD. Uvedená oprávnění a povinnosti pracovníků OSPOD byly zpracovány v teoretické části této práce, která vytvořila rámec témat, jež se nesou i empirickou částí diplomové práce. Empirická část práce pak zahrnovala výzkumné šetření zaměřené na vyhledávání možných překážek při výkonu SPOD, a na zjišťování způsobů, jak se s nimi sociální pracovníci OSPOD vypořádávají. Hlavní výzkumný cíl, kterým bylo zjistit, jak pracovníci OSPOD uplatňují své kompetence při zvládání překážek při výkonu SPOD, byl zjišťován pomocí dvou dílčích výzkumných cílů.

Teoretická část této práce zahrnovala kapitoly, které čtenáře seznámily se základními pojmy vyskytujícími se při výkonu SPOD, s činností pracovníků OSPOD, s rolami a kompetencemi sociálních pracovníků při ochraně dítě, a s vybranými překážkami, s nimiž se pracovníci OSPOD při výkonu svého povolání setkávají. Témata popsána v kapitolách teoretické části této práce jednak naplnily jeden z cílů diplomové práce, a jednak poskytovaly podklad výzkumnému šetření představenému v empirické části této práce.

Část empirická byla zaměřena na zjištění, jaké kompetence pracovníci OSPOD k výkonu svého povolání mají, a jak je při překonávání překážek v jejich práci uplatňují. V této části práce bylo představeno výzkumné šetření, které se opíralo o vybrané jevy překážející dobré praxi na OSPOD, a zaměřovalo se na vliv kompetencí sociálních pracovníků na řešení daných situací.

Představená teoretická východiska vymezila oprávnění a povinnosti pracovníků OSPOD, a poukázala na možné překážky provázející výkon SPOD, což korespondovalo se zjištěními výzkumného šetření. Výsledky výzkumu dále poskytly zpětnou vazbu ohledně nesouladu množství případů v terénu a maximálního možného počtu případů na jednoho pracovníka dle standardů kvality SPOD, a ohledně skutečného používání zákonodárcem svěřených kompetencí v určitých případech, což souvisí s nadměrnou pracovní zátěží pracovníků OSPOD. Toto výzkumné šetření nebylo prvním, které poukázalo

na přetíženost pracovníků OSPOD, kteří vzhledem k povaze jejich povolání nemají přesné návody, jak v konkrétních situacích postupovat. Pracovníci OSPOD plně nevyužívají zákonem dané kompetence, ať už z důvodu časové náročnosti, administrativní složitosti svěřených opatření, aj. Také bylo zjištěno, že úroveň metodického vedení není považována za dostatečnou, což dokreslovaly příběhy informantů z praxe, kdy jim nadřízené orgány odpovídají částečně, nebo vůbec, což je vysvětlováno s tím, že jsou také zatíženi svou prací.

Detekované problémy překážející zajištění řádného výkonu SPOD mají dle informantů vliv na kvalitu přímé práce s klienty, neboť je v jejich důsledku ohroženo množství času věnovaného poskytování ochrany dítěte. Informanti popisovali vnímaný tlak na jejich pracovní kapacitu, kdy s ohledem na širokou škálu jejich povinností dochází k situacím, kdy si nevědí rady, a nesnadno hledají metodickou podporu. Cílová skupina SPOD je jednou z nejzranitelnějších, a proto je velmi alarmující, pokud dochází k neodborně poskytované pomoci, případně pokud je multidisciplinární spolupráce při ochraně dítěte nefunkční. S ohledem na výsledky zkoumání lze v neposlední řadě uvést, že právní úprava a systémové nastavení péče o ohrožené dítěte zcela nereflektuje poznatky z terénu SPOD, kde je vysoká fluktuace pracovníků, a zahlcení pracovníků administrativní činností, přičemž pracovníci OSPOD evidují více případů, než kolik povolují standardy kvality, na což nereagují ani vedoucí pracovníci a vedení úřadů, a ani nadřízené orgány. Dále byl zaznamenán nedostatek navazujících služeb pro klienty SPOD, a nedostatek jejich kapacit, což může vést ke zhoršení situace ohrožených dětí.

Výzkumné šetření se dále zabývalo používanými pracovními postupy, metodami práce, nástroji a oporami, s jejichž pomocí se pracovníci OSPOD vypořádávají s vydefinovanými překážkami při výkonu SPOD. Došlo tak k propojení poznatků ohledně příslušných právních předpisů a užívaných metod sociální práce. Bylo zjištěno, že pracovníci OSPOD se s překážkami při výkonu SPOD vypořádávají způsoby, které jsou v rámci jejich kompetencí možné, a způsoby, které jsou jakousi nadstavbou zákonem určeného rámce kompetencí. Pracovníci OSPOD se v rámci povinnosti průběžného vzdělávání účastní školení ke změnám v zákonném ukotvení, a k pravidlům pro vedení spisové dokumentace, dále výkon SPOD zkvalitňují pomocí členství v multidisciplinárních týmech, a spolupracují s dalšími subjekty v rámci pořádání případových konferencí. Pro zajištění ochrany evidovaných dětí pracovníci OSPOD

adekvátně zaznamenávají informace o situaci dítěte a jeho rodiny, a při řešení individuálních kauz se obrací na nadřízené orgány, nevyjímaje na pracovníky MPSV.

Další a pro pracovníky OSPOD mnohdy přínosnější opory při překonávání překážek představují sjednocování poznatků ve spolupráci s dalšími pracovníky OSPOD, komunikační schopnosti užívané ať už ve vztahu ke klientům nebo k dalším spolupracujícím subjektům, či častá a mnohdy i opakovaná edukace klientů. Pracovníci OSPOD se dále snaží udržovat kvalitní vztahy s dalšími odborníky a spolupracujícími službami, komunikují o rámci kompetencí zainteresovaných aktérů, a konzultují vzniklé nejasnosti při výkonu SPOD s kolegy, i s pracovníky z dalších OSPOD. Výzkumné šetření také přineslo zajímavý poznatek z terénu SPOD ohledně využití tzv. homeoffice, což může být příležitost pro vznik dalšího tématu k diskuzi při vytváření změn pracovních podmínek pracovníků OSPOD. Navrhovaná změna by mohla vést ke zvýšení motivace pracovníků OSPOD, jimž by taková nabídka mohla alespoň částečně přinést ulehčení při plnění jejich pracovních povinností.

Díky provedenému výzkumnému šetření byl naplněn i hlavní výzkumný cíl, když bylo zjištěno, že pracovníci OSPOD neuplatňují zákonem svěřené kompetence v plném rozsahu, a jejich pracovní závazky jsou realizovány zejména díky vnitřním kvalitám, potřebných znalostí a dovedností daných pracovníků OSPOD. Pracovníci OSPOD tedy při zvládání překážek při výkonu SPOD uplatňují zejména tzv. měkké kompetence, kdy sjednocují výkon SPOD s ohledem na jejich komunikační a jiné dovednosti. Kompetence ve smyslu dovedností, schopností a znalostí pracovníci OSPOD při výkonu jejich povolání uplatňují mnohdy častěji, než zákonodárcem svěřené kompetence ve smyslu oprávnění a povinností. Toto zjištění potvrzuje v úvodu uvedené tvrzení, že pracovníci OSPOD nejsou předně vzdělání profesionálové, ale hlavně lidé vybavení osobnostními a jinými kvalitami.

Zvolená výzkumná strategie se osvědčila v tom směru, že byly přiblíženy zkušenosti pracovníků OSPOD z terénu, které by při volbě jiné strategie nemusely být zachyceny v takovém rozsahu. Zejména s ohledem na zachování anonymity informantů, kteří byli při odpovídání na tazatelské otázky otevření, byl interpretován pravdivý vhled do praxe informantů z řad pracovníků OSPOD. Předložené výsledky zkoumání v sobě mohou nést otázky k diskuzi, nakolik výpovědi informantů ovlivnila jejich rigidita, životní postoje,

skepse vůči smyslu jejich povolání, aj. Po provedení výzkumného šetření bylo zhodnoceno, že by k lepšímu uchopení zkoumané problematiky, mohl být přizván vyšší počet informantů, případně že by zkoumání mohlo být doplněno o data získaná kvantitativním šetřením, pomocí čehož by bylo spíše možné výsledky výzkumu zobecňovat.

Přínos této diplomové práce lze spatřovat v hlubším prozkoumání problematiky, kdy byly pojmenovány komplikace provázející praxi pracovníků OSPOD, a byla předložena možná řešení při uplatnění kompetencí pracovníků OSPOD. Předložená zjištění mohou dále sloužit jako podklad při rozvíjení možností, jak konstruktivně přispět ke změně pracovních podmínek na OSPOD, a v neposlední řadě může být tato práce přínosná pro zájemce o poznatky z praxe SPOD z řad laické veřejnosti. Na provedené výzkumné šetření by mohlo být navázáno podrobněji zaměřeným výzkumem, který by se věnoval porovnání získaných odpovědí s odpověďmi získanými od spolupracujících subjektů, pracovníků krajských úřadů, případně pracovníků MPSV. V dalším výzkumu by dále bylo možné zaměřit se na vyhledávání motivace pracovníků OSPOD k upevňování jejich kompetencí využívaných při plnění jejich pracovních závazků.

Seznam zdrojů

1. AMALTHEA, 2020. *Společné setkání s dítětem - interaktivní případové konference*. [online]. 2022. [vid. 08.06.2022]. Dostupné z: <https://www.amalthea.cz/spolecne-setkani-s-ditetem/>
2. BANKSOVÁ, E. 2012. *Ethics and Values in Social Work*. 1. vyd. London: Macmillan Education.
3. BARVÍKOVÁ, J., SVOBODOVÁ, K., ŠTASTNÁ, A., 2010. *Podmínky výkonu sociálněprávní ochrany dětí na úrovni obecních úřadů obcí s rozšířenou působností*. 1. vyd. Praha: VUPSV.
4. BAUM, D., et. al. 2014. *Výzkumné metody v sociální práci*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě.
5. BECHYŇOVÁ, V., 2012. *Případové konference*. 1. vyd. Praha: Portál.
6. GIDDENS, A., 1999. Rodina, manželství a osobní život. In: GIDDENS, A., *Sociologie*. 1. vyd. Praha: Argo. s. 156–181.
7. ELICHOVÁ, M. 2017. *Sociální práce: aktuální otázky*. Praha: Grada.
8. HAVRDOVÁ, Z. 1999. *Kompetence v praxi sociální práce: metodická příručka pro učitele a supervizory v sociální práci*. 1. vyd. Praha: Osmium.
9. HENDL, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. 2. vyd. Praha: Portál.
10. HOFSCHEIDEROVÁ, A., 2016. *Praktický právní průvodce nejlepším zájmem dítěte. Pro pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí*. Brno: Liga lidských práv.
11. HOLMES, J. 1993. *John Bowlby & Attachment theory*. 1. vyd. London: Routledge.
12. KUBEŠ, M., SPILLEROVÁ, D., KURNICKÝ, R. 2004. *Manažerské kompetence: Způsobilosti výjimečných manažerů*. 1. vyd. Praha: Grada.
13. LANGMEIER, J., MATĚJČEK, Z. 2011. *Psychická deprivace v dětství*. 4. vyd. Praha: Karolinum.
14. MÁTEL, A., 2019. *Teorie sociální práce I. Sociální práce jako profese, akademická disciplína a vědní obor*. 1. vyd. Praha: Grada.
15. MATOUŠEK, O. 2001. *Základy sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál.
16. MATOUŠEK, O., et al. 2008. *Metody a řízení sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál.
17. MATOUŠEK, O., et al., 2010. *Sociální práce v praxi*. 2. vyd. Praha: Portál.
18. MATOUŠEK, O., et al., 2014. *Podpora rodiny: Manuál pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Portál.
19. MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J., 2010. *Sociální práce v praxi – specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 2. vyd. Praha: Portál.
20. MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. 2014. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny – v kontextu plánování péče*. 2. rozš. vyd. Praha: Portál.
21. MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. 2016. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí*. 1. vyd. Praha: Karolinum.
22. MICHNOVÁ, L. 2014. *Profesní kompetence sociálních pracovníků*. Diplomová práce. Zlín, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Fakulta humanitních studií.
23. MIOVSKÝ, M. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada.
24. MPSV, 2015. *Sešit sociální práce 3/2015*. [online]. 2016. [vid. 06.06.2022]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/953091/3ssp.pdf/7f72a3fc-91fc-c606-6781-cb374d528797>
25. MPSV, 2016. *Obecný komentář č. 14 k Úmluvě o právech dítěte*. In: MPSV, 2016. *Úmluva o právech dítěte a související dokumenty*. [online]. 2016. [vid. 22.01.2022]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>
26. Navrátil, 2001. *Teorie a metody sociální práce*. 1. vyd. Brno: Zeman.

27. NOVOTNÁ, V., BURDOVÁ, E., RIEDLOVÁ JURKOVÁ, J., 2014. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 1. vyd. Ostrava: Anag.
28. PEMOVÁ, T., PTÁČEK, R., 2012. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. 1. vyd. Praha. Grada.
29. ŘEZNÍČEK, I. 1997. *Metody sociální práce*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství.
30. Směrnice MPSV č. 2013/26780-21, *o stanovení rozsahu evidence dětí a obsahu spisové dokumentace o dětech vedené orgány sociálně-právní ochrany dětí a o stanovení rozsahu evidence a obsahu spisové dokumentace v oblasti náhradní rodinné péče*.
31. ŠTIKOVÁ, G., ŠENKOVÁ, D., BELICOVÁ, M., 2020. *Fenomén dítěte v systému*, 1. vyd. Praha: Portál.
32. ŠVARŤÍČEK, R. et al. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál.
33. Úmluva o právech dítěte [online]. 1991. [vid. 04.12.2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/>
34. VEČERKA, K., ŠTĚCHOVÁ, M., 2015. *Preventivní praxe po novelizaci zákona o sociálně-právní ochraně dětí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
35. *Všeobecná deklaráce lidských práv* [online]. 1948. [vid. 04.12.2021]. Dostupné z: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>
36. Vyhláška č. 473/2012 Sb., *o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí*.
37. Vyhláška č. 304/2012 Sb., *o uznání rovnocennosti vzdělání úředníků územních samosprávných celků*.
38. Vyhláška č. 449/2021 Sb., *o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí*.
39. Zákon č. 312/2002 Sb., *o úřednicích územních samosprávných celků a o změně některých zákonů*.
40. Zákon č. 359/1999 Sb., *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*.
41. Zákon č. 108/2006 Sb., *Zákon o sociálních službách*.
42. Zákon č. 89/2012 Sb., *Občanský zákoník*.
43. Zákon č. 292/2013 Sb., *Zákon o zvláštních řízení soudních*.

Seznam obrázků

Obr. 1: Vymezení pojmů kontrola a podpora v sociální práci (Pemová, Ptáček, 2012: 35)

Obr. 2: Základní pojetí profesních kompetencí sociálních pracovníků (Michnová, 2014: 37)

Seznam tabulek

Tab. 1: Přehled informantů, zpracování vlastní

Tab. 2: Přehled transformace dílčích cílů do tazatelských otázek

Seznam příloh

Příloha č. 1: Přepis rozhovoru s informantem č. 4

Příloha č. 2: Formulář vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny